

Att inte bara älska, utan också respektera

- En litteraturstudie om respektens betydelse i barnets uppväxt

Matilda Aspholm

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	
Författare:	Matilda Aspholm
Arbetets namn:	Att inte bara älska, utan också respektera - En litteraturstudie om respektens betydelse i barnets uppväxt
Handledare (Arcada):	Arla Cederberg
Uppdragsgivare:	
<p>Sammandrag:</p> <p>Syftet med denna studie var att förstå respektens betydelse i barnets uppväxt och för familjens samspel samt att få reda på hur man kan förmedla respekt genom fostran och samspel. Syftet var också att granska ifall det finns motsvarigheter mellan de vetenskapliga fostringsteorierna och innehållet i fostringsböcker, som är riktade till föräldrar.</p> <p>Barns rättigheter och lagstiftning inom området tas upp som grund för arbetet. Den teoretiska referensramen består av socialt samspel, föräldraskap och fostran. Materialet för litteraturstudien bestod av 12 fostringsböcker som analyserades med hjälp av en innehållsanalys.</p> <p>Resultatet visade att respekten har stor betydelse i barnets uppväxt, speciellt för utvecklandet av sociala färdigheter och självkänslan. Resultatet visade också att den respekt som visas inom familjen påverkar bl.a. på familjemedlemmarnas välmående, hur man löser konflikter samt klimatet i familjen, vilket i sin tur bidrar till hur familjens samspel fungerar. Resultatet visade vidare att respekt kan förmedlas till barn genom att; låta barn få vara barn, se och acceptera det unika barnet, vara en god rollmodell för barnet samt slopa våld- och maktprincipen.</p>	
Nyckelord:	Respekt, fostran, föräldraskap, samspel, familj, barn, bemötande
Sidantal:	81
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social care
Identification number:	
Author:	Matilda Aspholm
Title:	To not only love, but also respect - A literature review on the importance of respect in the child's upbringing
Supervisor (Arcada):	Arla Cederberg
Commissioned by:	
Abstract:	
<p>The purpose of this thesis was to study the importance of respect in the child's upbringing and for the family interactions and to obtain an understanding of how one can communicate respect through upbringing and interaction. The aim was also to examine whether there are equivalents between scientific theories and the content of parenting books.</p> <p>Children's rights and the law in this area are highlighted as a basis for the study. The theoretical frame of reference includes social interaction, parenting and upbringing. The material for the literature survey consisted of 12 parenting books, which were analyzed using content analysis.</p> <p>The results showed that respect is very important in the child's upbringing, especially for the development of social skills and self-esteem. The results also showed that respect affects the family's interactions, including on family members' wellbeing, how to resolve conflicts and the climate in the family. The results showed that respect can be conveyed to children by allowing children to be children, to consider and accept the unique child, being a good role model for the child and not use any violence or force against the child.</p>	
Keywords:	Respect, upbringing, parenthood, interaction, family, children, treatment
Number of pages:	81
Language:	Swedish
Date of acceptance:	

INNEHÅLL

1	INLEDNING	6
1.1	Arbetslivsrelevans	6
1.2	Syfte och avgränsning	7
1.3	Forskningsfrågor	7
1.4	Centrala begrepp	7
2	BARNS RÄTTIGHETER OCH LAGSTIFTNING	10
3	TEORETISK REFERENS RAM	13
3.1	Socialt samspel	13
3.1.1	<i>Roller</i>	14
3.1.2	<i>Positivt och negativt samspel</i>	15
3.1.3	<i>Det tidiga samspelet och symbolisk interaktionism</i>	17
3.2	Föräldraskap	18
3.2.1	<i>Winnicotts teori om tillräckligt bra föräldraskap</i>	19
3.2.2	<i>Förmågor inom föräldraskapet</i>	20
3.2.3	<i>Förutsättningar för tillräckligt bra föräldraskap</i>	22
3.3	Fostran	23
3.3.1	<i>Fostrarstilar</i>	25
3.3.2	<i>Auktoritär fostran</i>	25
3.3.3	<i>Fri fostran</i>	26
3.3.4	<i>Auktoritativ fostran</i>	27
3.4	Sammanfattning av teoretiska referensramen	28
4	METOD	31
4.1	Litteraturstudiens syfte	31
4.2	Hur göra en litteraturstudie	32
4.3	Urval av litteratur	32
4.4	Innehållsanalys	34
4.5	Forskningsetiska aspekter	36
5	RESULTAT	37
5.1	Respektens betydelse i barnets uppväxt	37
5.1.1	<i>Respektens betydelse för utveckling av de sociala färdigheterna</i>	37
5.1.2	<i>Respektens betydelse för barnets självkänsla</i>	40
5.2	Respektens betydelse i familjens samspel	43
5.2.1	<i>Konstruktiva och välmående relationer</i>	43

5.2.2	<i>Barnets respekt för föräldern</i>	46
5.2.3	<i>Klimatet i hemmet</i>	49
5.3	Respekt genom samspel och fostran	51
5.3.1	<i>Låta barn vara barn</i>	51
5.3.2	<i>Se och acceptera det unika barnet</i>	55
5.3.3	<i>Förebild och rollmodell</i>	57
5.3.4	<i>Icke-våldsprincipen</i>	59
6	RESULTATANALYS	64
7	DISKUSSION OCH KRITISK GRANSKNING	73
7.1	Metoddiskussion.....	74
7.2	Förslag till vidare forskning.....	77
	KÄLLOR	78

1 INLEDNING

Detta arbete behandlar respektens innebörd i barnets uppväxt och hur man kan förmedla respekt genom samspel och fostran. Arbetet tar också upp om respektens påverkan på familjens samspel. Varför jag valde just detta ämne beror till stor del på min sista yrkespraktik inom utbildningen, som jag spenderade på socialverket inom svensk socialservice och enheten för barn och familjearbete. Jag praktiserade i teamet för tidigt stöd och hemservice för barnfamiljer. Under praktiken fick jag besöka många familjer och se eller höra om deras relationer sinsemellan. Det kom fram att respekten för sina närmaste, speciellt sin egen partner, saknades till stor del i vissa familjer. Sättet man behandlade varandra på präglades av bristfällig respekt. Först tänkte jag börja forska i om föräldrars parrelation och på vilket sätt respekten inverkar på att få relationen att fungera. När jag började läsa in mig på ämnet, så märkte jag att mitt intresse mer föll för barnets rätt till respekt. Jag hittade i många böcker, om föräldraskap, hur stor del respekten verkligen spelar för barnets utveckling och för att kunna skapa sunda relationer till andra.

Under mitt tredje studieår behandlades bl.a. ”tillräckligt bra” föräldraskap, barnskydd och barns rättigheter. Detta väckte även mitt intresse att forska vidare i barnets rätt till respekt och ett gott samspel med sina föräldrar. Barnets rättigheter har även varit aktuellt nu, eftersom den nya barnskyddslagen har trätt i kraft 1.1.2008. Idag kan många föräldrar sakna de verktyg man behöver för att skapa sunda familjerelationer, antingen för att de själva haft så dåliga rollmodeller när de var små, eller för att de i värsta fall kan ha utsatts för mycket kritiska saker, såsom våld, missbruk eller sexuellt utnyttjande. En del föräldrar kan säkert ha svårt att visa sina barn respekt, eftersom de aldrig själva fått erfara det som små. Men jag tror att det aldrig är försent och man kan alltid göra framsteg eller förbättra sina relationer på ett eller annat sätt. Mitt intresse för att undersöka respektens betydelse och innebörd inom familjerelationerna är därför stor.

1.1 Arbetslivsrelevans

Detta ämne känns aktuellt eftersom vårt samhälle har blivit allt mer barncentrerat. Man lyfter upp barnens rätt att må bra och ha rätt till ett gott liv. Även barnskyddslagen som behandlar barns rätt till respekt har nyligen uppdaterats. Som socionom kommer man i

kontakt med människor och familjer mest hela tiden, men speciellt för de som arbetar med barn- och familjearbete kan detta arbete vara värdefullt. Att få en bättre förståelse för hur man kan bemöta barn på ett respektfullt sätt är alltid viktigt. Socialt samspel, fostran, respekt och bemötande är alla viktiga komponenter i socionomens arbete.

1.2 Syfte och avgränsning

Syftet är att göra en litteraturstudie över respektens betydelse i barnets uppväxt och för familjens samspel samt över hur man kan förmedla respekt genom fostran och samspel. Syftet har också varit att granska ifall det finns motsvarigheter mellan de vetenskapliga fostringsteorierna och innehållet i fostringsböcker, som är riktade till föräldrar.

Eftersom respekt är ett väldigt brett ämne och behövs inom alla välmående relationer har jag valt att fokusera på respekt inom familjens ramar. För att avgränsa det ännu mer har jag valt att specificera mig på relationen mellan förälder och barn, främst då barnets rätt till respekt. Jag har också valt att avgränsa mig till västerländsk kultur, eftersom respektens innebörd kan vara så olika beroende på kultur.

1.3 Forskningsfrågor

Vad är respektens innebörd och betydelse i barnets uppväxt?

På vilket sätt påverkar respekt på familjens samspel?

På vilket sätt kan man som fostrare förmedla respekt till barnet genom samspel och fostran?

1.4 Centrala begrepp

De centrala begrepp jag valt att kort förklara är respekt, familj, bemötande, fostran, självbild och självkänsla, eftersom de är ord som är centrala i arbetet och kan behövas få en förklaring på.

Respekt

Enligt Nationalencyklopedin (2009) innebär respekt ”att visa eller känna att man värdesätter någon eller någons egenskaper. I respekt som man frivilligt visar någon ingår uppskattning och tilltro. Respekt som tvingas fram saknar detta och bygger istället på rädsla. Respekt är alltså en visad eller upplevd (tillräckligt) hög värdering av en person [-s egenskaper].” Relaterade ord till respekt är bl.a. uppskattning, hedrande, hänsynstagande, vördnad och undseende. (Allårs 2009; Svenska Akademiens ordbok 2009)

Ordet respekt kan ha en otroligt varierande betydelse och innebörd beroende på kultur, värderingar, erfarenheter o.s.v. Det jag menar med ordet respekt i detta slutarbete är alltså att man värdesätter, uppskattar och kan respektera en person för den hon är och oberoende hennes beteende. En respekt som inte tvingas fram av rädsla och makt utan en respekt som är välförtjänt och ömsesidig.

Familj

Familj är en grupp av personer som står i närmaste släktskapsförhållande till varandra och bildar en enhet, vare sig de bor tillsammans i ett gemensamt hem eller ej. (Svenska Akademiens ordbok 2009) Familjen är samhällets centrala institution och för individen den närmsta och viktigaste sociala gruppen. I en familj påverkar man varandra fysiskt, psykiskt och socialt. Människor har väldigt olika syn på vad en familj är beroende på hurdan deras egen familj har varit. Man kan bl.a. basera det på boende; de som bor tillsammans, eller släkt; att man har biologiska släktband sinsemellan, eller ekonomi; vem som försörjer och tar hand om en. (Aaltonen et al. 1997:43-44) Enligt Giddens (2007:216) kan familjen vara en källa till tröst, kärlek och kamratskap men också en grund för ensamhet, orättvisa och exploatering. När jag pratar om familj, kan det innefatta alla slags familjekonstellationer, men fokuset är på barnet och dess främsta fostrare i hemmet (som oftast är de biologiska föräldrarna) samt eventuella syskon.

Bemötande

Enligt Nationalencyklopedin (2009) betyder bemötande att uppträda på ett visst sätt mot någon. Det är alltså sättet man möter en annan människa på. Ur socialpedagogiskt perspektiv skall man alltid se och bemöta människan som ett subjekt och inte ett objekt. Med subjekt menas att varje människa är en unik individ med egna behov och förmågor.

Människan är sin egen aktör och har alla möjligheter att bemästra olika situationer (Eriksson & Markström 2000:32; Eriksson et al. 2004:60) Hon bör därför bemötas med respekt för sitt egenvärde. Enligt Eriksson & Markström (2000:17,20,33) ser man inte, inom socialpedagogiken, bara på människan som en individ utan också som en gruppvarsele, som formas i gemenskap med andra människor. Människans självbild och självkänsla formas till stor del efter hur hon bemöts i sina sociala relationer.

Fostran

Fostran handlar om att vårda och sköta om barnet samt lära och vägleda det till att så småningom bli en självständig och ansvarsfull individ. Fostran är en socialisationsprocess där barnet lär sig hur man skall uppföra sig genom att ta efter de äldre. Fostrans uppgift är att lära barnen att följa sociala spelregler genom att de lär sig de värderingar, normer och beteendemönster som fostrarna och samhället har. (Aaltonen et al 1997:20-21; Giddens 2007:161; Nationalencyklopedin 2009; Svenska Akademiens ordbok 2009) I teoretiska referensramen har jag gått djupare in på fostran.

Självbild och självkänsla

Enligt Nilsson & Waldemarson (2007:42-45) är självbilden grundad på den bild och uppfattning vi har av oss själva och den vi tror att vi är men också den vi skulle kunna vara. Jaget och ens självbild speglas i andra människor och det är genom relationer och samspel med varandra som vår självbild byggs upp. Som bedömningsmall för oss som personer har vi olika ideal och mönster. En självbild vi själva tycker om och också upplever att blir bekräftad av andra är grunden för en god självkänsla.

Självkänslan i sin tur är vår värdering av självbilden. Den är en viktig plattform för att kunna utveckla relationer till andra människor. Den avgör också hur vi sänder ut och tolkar budskap. En god självkänsla hjälper oss att fungera kreativt i samspel med andra människor och bidra till att kunna skapa en god atmosfär bland människor. Den resulterar också i självrespekt. Om man saknar en god självkänsla så har man lättare att bli påverkad och övertalad av andra. (Nilsson & Waldemarson 2007:42-43) Självkänslan förstärks om man har konstruktiv och lyhörd kommunikation i sina relationer eftersom en sådan sorts kommunikation bekräftar människan och förstärker relationen. Människan agerar på ett sådant sätt, i samspelet med andra människor, att den kan behålla sin själv-

känsla. Om självkänslan måste försvaras så agerar människan efter det. (Nilsson & Waldemarson 2007:121,160)

2 BARNS RÄTTIGHETER OCH LAGSTIFTNING

I detta kapitel kommer FN:s barnkonvention och Finlands lagar som berör respekt mot barn att lyftas fram. Lagarna som kort redovisas för är Finlands grundlag, barnskyddslagen och lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

Barns rättigheter är någonting som har betonats mycket i dagens samhälle. Barn skall ha rätt att må bra och det finns många organisationer som jobbar för just det ändamålet. År 2009 fyllde även FN:s barnkonvention 20 år och konventionen lyftes då fram i strålkastarljuset. Även en förnyad och uppdaterad version av barnskyddslagen trädde i kraft 1.1.2008. I mitt arbete om barns rätt till respekt kommer barns rättigheter väl till pass. Det är viktigt för vem som helst, men speciellt för de som har egna barn eller jobbar med barn, att veta vad som står i lagen angående barns rättigheter. Därför har jag valt att plocka fram och redogöra för de väsentligaste bitarna ur barnkonventionen och lagen som angår denna studie.

I Finlands grundlag (11.6.1999/731) kap 2 § 6 står det om att alla är lika inför lagen och att ingen får särbehandlas, p.g.a. t.ex. ålder. Med detta visar det även att barn överlag skall ha rätt att behandlas lika som vuxna och ha samma rättigheter. Bara för att man är ung får man inte undervärderas. Detta borde även upprätthållas inom hemmets fyra väggar. Lagen lyfter fram barnets rätt till att bli bemött som en jämlik individ med rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. I kapitel 2 § 7 i grundlagen står det också om att alla människor skall ha rätt till trygghet, personlig frihet och inte minst integritet. Den personliga integriteten får alltså inte kränkas.

FN:s konvention om barnets rättigheter blev antagen av FN:s generalförsamling den 20 november 1989, men hade redan fått sin början efter de två världskrigerna som härjade i början av 1900-talet. År 1991 ratificerade Finland denna konvention. Barnen kom i kläm under krigerna och deras rättigheter togs allt som oftast inte i beaktande. Barnen hade inte många rättigheter före krigerna heller och var väldigt underkuvade sina föräld-

rar. Egna åsikter trycktes ofta ner av bestraffningar. Med hjälp av Konventionen ville man sätta upp riktlinjer för hur barnen skulle behandlas och ge dem lika värde som de vuxna. Barnets bästa och trygghet stod i centrum för den konvention som formades fram. (Aaltonen et al. 1997:12-14) FN:s barnkonvention har varit en viktig del i kampen för att stärka barnens ställning och öka kunskapen om deras behov. Konventionen vill lyfta fram barnperspektivet och barnens lika värde i samhället. Barn har även rätt till integritet och respekt. (Hindberg 1999:35)

Barnkonventionens grundprinciper står för att alla människor har lika värde oberoende ålder, etnicitet, ras, kön o.s.v. Alla skall ha samma rättigheter (artikel 2). Barnen har rätt att få sina grundläggande behov tillfredsställda och få skydd mot övergrepp och utnyttjande (artikel 34 och 36). Barnets bästa är helt enkelt i fokus (artikel 3 och 18) och när beslut görs som angår dem så skall barnets röst bli hörd angående saken (artikel 12 och 13). Barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet skall respekteras (artikel 14). Artikel 31 lyfter även fram barns rätt till en trygg miljö med rätt till lek, vila och fritid. I artikel 37 står det om att barnet inte får utsättas för våld eller grym och förnedrande behandling eller bestraffning. Barnets självrespekt, värdighet och hälsa skall bevaras och befrämjas i alla avseenden (artikel 39).

I Finland finns också en Barnskyddslag (13.4.2007/417) med syfte att skydda barnet och trygga dess rätt till en trygg uppväxtmiljö, där barnet kan få utvecklas både harmoniskt och mångsidigt. (1 Kap § 1) Barnskyddslagen (Kap 1 § 2) säger att det är barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare som har huvudansvaret för barnets välfärd. Det är deras uppgift att trygga en god utveckling och välfärd hos barnet, enligt vad Lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (8.4.1983/361) säger. Myndigheter och anställda som arbetar med barn- och familjefrågor har dock som uppgift att stöda föräldrarna i deras uppgift och ge nödvändig hjälp ifall det finns behov av det. I svårare fall kan även barnskyddet kontaktas. Barnskyddets uppgift i sin tur är att stöda fostrarna och ge familjen den hjälp de behöver, genom olika stödåtgärder och servicetjänster.

De centrala principerna i Barnskyddslagen (13.4.2007/417) är rätt långt det samma som i Lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (8.4.1983/361). Det handlar bl.a.

om barns rätt till en trygg uppväxt, god omsorg samt fysisk och psykisk integritet. (Kap 1 § 4)

Finland har även en lag som heter Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt (8.4.1983/361). Syftet med den lagen redogörs i kap 1 § 1, där det står att den skall trygga en god välfärd och balanserad utveckling för barnet enligt dess individuella behov. Lagen vill trygga positiva och nära människokontakter för barnet, speciellt till dess egna föräldrar. Man poängterar barnets rätt till en god vård och fostran samt en tillsyn och omsorg som baserar sig på barnets ålder och behov. Enligt lagen får barnet inte utsättas för åga, våld eller någon annan undertryckande och kränkande behandling. Barnagan i Finland blev alltså förbjuden år 1983 i samband med att denna lag togs i bruk. Istället betonas att barnet bör få ha en god och stimulerande miljö att växa upp i, där barnet kan känna sig förstådd, älskad och trygg. Barnet bör stödas och uppmuntras i sin utveckling till att bli en självständig och ansvarsfull vuxen.

3 TEORETISK REFERENS RAM

I detta kapitel presenteras den teoretiska referensramen, som är de bakomliggande teorierna till min studie. Kapitlet är indelat i underrubrikerna socialt samspel, föräldraskap och fostran. I slutet av kapitlet sammanfattas den teoretiska referensramen.

3.1 Socialt samspel

Socialt samspel och språk är förmågor som människan redan har när den föds, men färdigheten i att använda dem är någonting som vi lär oss genom erfarenhet och genom att ta efter andra människor. Beroende på i vilken kultur, familj och skola vi växer upp, så kommer också dessa färdigheter att utvecklas på olika sätt. (Nilsson & Waldemarson 2007:33) Nationalencyklopedins ordbok (2009) beskriver samspel som ”ett gemensamt handlande med deltagande av inbördes olika parter.” Att samspela är “att handla eller ske med gemensam verkan genom att olika parter eller faktorer bidrar på olika sätt.” Det handlar alltså om någonting man gör tillsammans och där minst två människor är inblandade och kan påverka varandra. Relaterade termer till samspel är ömsesidig påverkan och växelverkan (MOT ordböcker 2009).

Den största delen av vårt sociala samspel sker via prat eller diskussioner i informella möten med andra människor, även om också tolkningen av kroppsspråket och de icke-verbala signalerna utgör en stor del. Det vardagliga sociala samspelet mellan människor bygger både på det vi säger i ord, men även hur vi uttrycker det med mimik, gester, ansiktsuttryck, röstläge o.s.v. Vi använder ofta icke-verbala signaler för att förstärka eller motsäga det vi säger i ord. Den del av våra ansiktsuttryck som förmedlar känslor i kommunikationen är ytterst viktig i samspelet. Genom dessa märker man om orden förmedlas med sorg, glädje, vrede, avsky, förvåning, fruktan o.s.v. Den verbala och icke-verbala kommunikationen uppfattas och uttrycks på olika sätt av män och kvinnor, eftersom det sociala samspelet formas av den omgivande sociala kontexten. (Giddens 2007:135-137,144; Eriksson & Markström 2000:152)

Man kan dela in det sociala samspelet i två olika former; det ofokuserade och det fokuserade samspelet. Det ofokuserade samspelet äger rum när man träffar människor man

inte känner, som t.ex. på en läkarmottagning eller på en trottoar. Man har ett socialt samspel som inte rymmer verbal kommunikation, utan istället sänder man budskap och intryck med hjälp av kroppsställning, rörelser och mimik. Det fokuserade samspelet äger rum med människor man oftast känner bra, som t.ex. i familjen. I det samspelet uppmärksammar man nästan hela tiden mer eller mindre vad den andra gör och säger. I det samspelet är det också lättare att ta åt sig och bli sårad, eftersom det är en närstående person som också har stort inflytande på en och vars åsikter är av större betydelse än en främlings. (Giddens 2007:144)

Vi kan utifrån vardagens rutiner lära oss mycket om oss själva som sociala varelser, eftersom det är där som människan nästan alltid befinner sig i ett samspel med andra människor. Det är dessa rutiner som utgör största delen av vår sociala verksamhet samt skapar struktur och ordning i livet. Verkligheten formas alltid genom människors samspel med varandra. Människor formar sin verklighet genom olika beslut de gör och beroende på hur de väljer att handla. (Giddens 2007:134)

Ofta lever människor sitt liv utan att desto mer tänka igenom sitt handlande i vardagen. Man funderar inte så mycket på varför man har de uppfattningar man har eller varför man beter sig som man gör. Många vuxna tänker inte ens på hur deras beteende påverkar barnen. (Abercrombie 2006:14) Det krävs alltid en form av anpassning av de människor som samspelar med varandra. I ett samspel utövas alltid en form av påverkan utan att man tänker på det. Ju närmare relation man har, desto större påverkan. (Nilsson & Waldemarson 2007:29-30) Det är i socialt samspel och växelverkan barnen utvecklar sin sociala kompetens och lär sig hur man bemöter andra. (Aaltonen et al. 1997:176) Även en människas identitet formas och förändras i socialt samspel genom interaktion med andra människor. Identiteten är alltså hela tiden under behandling och kan lätt formas av sin omgivning och människors syn på en. (Abercrombie 2006:21-23)

3.1.1 Roller

Roller är en central del inom det sociala samspelet, och man kan inte undkomma att ta på sig eller bli tilldelad en roll när man umgås med andra människor. Vi har alla olika roller beroende på vem vi umgås med. Det kan vara rollen som mamma, fru, vän, chef,

dotter o.s.v. I de sociala rollerna har man ofta en status där man förväntas uppträda på ett visst sätt. Roller är egentligen socialt definierade förväntningar som styr hur en person skall vara och dessa är inte alltid så lätta att bryta. Den sociala rollen man tar på sig eller blir tillskriven i olika situationer ändras i samband med att den sociala kontexten ändras. Man kan ofta skilja mellan tillskriven och förvärvad status. Den tillskrivna statusen bygger på biologiska faktorer som t.ex. etnisk bakgrund, ålder och kön. Den förvärvade statusen bygger på vad man gör eller har gjort, som t.ex. att man är musiker, akademiker eller arbetstagarare. (Giddens 2007:145; Eriksson & Markström 2000:104-105) Det finns även ett nära samband mellan vår självbild och de roller vi tar på oss eller tilldelas. (Eriksson & Markström 2000:107)

Inom familjen kan man ha flera olika roller, som exempelvis mamma och partner. Inom föräldrarollen finns även roller, såsom kärleksgivare, vårdnadshavare, vägledare, gränsättare, vän o.s.v. Ibland kan det vara svårt att hålla en jämn balans mellan dessa roller och det kan också leda till en rollkonflikt inombords där man inte vet hur man skall vara. I föräldraskapet kan det t.ex. vara svårt att hitta balansen mellan att kunna vara vän med sitt barn, på samma gång som man är en auktoritet. Det kan även bli en konflikt, en så kallad interrollkonflikt, när man är flera generationer samlade och man som individ skall hitta en balans mellan rollerna som partner, förälder, barn och syskon. Om man möts av olika förväntningar så kan det bli svårt att veta hur man skall bete sig. (Eriksson & Markström 2000:109)

3.1.2 Positivt och negativt samspel

Ingen förälder är perfekt i samspelet med sina barn men vad de tillräckligt goda föräldrarna har är förmågan att vara flexibel och känna in barnets signaler och förändra sitt beteende efter det. (Killén 2009:48) Engagemang och närhet är två viktiga ingredienser i gott samspel. Man behöver ha tillit för varandra för att relationen skall kunna överleva. Den är även beroende av samarbete och kommunikation. Den känslomässiga kommunikationen är inte bara viktig mellan vänner eller partners, utan även i samspelet mellan föräldrar och barn. (Giddens 2007:210,219) Det är viktigt med en öppen kommunikation som både består av talande och lyssnande. När det kommer till lyssnande så är det bra att kunna inta ett aktivt lyssnande, vilket innebär att man kan återkoppla vad den

andra sagt samt använda jag-budskap i det man säger. Detta bidrar till ett positivt samspel. (Nilsson & Waldemarson 2007:85,90,148; Giddens 2007:194; Eriksson & Markström 2000:152)

Man skall undvika predikningar och anklagelser. En bra tilltro till sig själv och den man samspelar med är även en viktig faktor för att ha en god kommunikation. För att ha en öppenhet i relationen krävs det att man vågar bli sårbar och visa vem man är och hur man känner. (Nilsson & Waldemarson 2007:149) Relationen kräver också att man är jämlika, där båda i princip har samma rättigheter och skyldigheter. Man vill även sin partner väl och visar varandra respekt. I en nära fungerande relation utövas inte heller maktutövning, tvång eller våld. (Giddens 2007:194) Genom öppenhet kan man skapa ett lugn, där man kan handskas med problem och konflikter utan att behöva skrika eller avbryta varandra. Konflikter skall lösas med samarbete och inte med makt eller våld. (Nilsson & Waldemarson 2007:158)

Genom ett empatiskt lyssnande försöka utgå från den andras perspektiv istället för sitt eget, bidrar även det till ett positivare samspel. (Nilsson & Waldemarson 2007:93) Killén (2009:45) menar att det finns mycket forskning som menar att när samspelet präglas av sensitivitet, förutsägbarhet och tillgänglighet så utvecklar barnet en trygg anknytning. Någonting som är viktigt i ett samspel, som även Winnicott lyfter fram, är att man bevarar alla parterns integritet på ett värdigt sätt. Medan barnet skall utveckla sin sociala sida, anpassa sig och ta hänsyn till andra så skall det även samtidigt bevara respekten för sitt eget värde och sina känslor. Om barnet måste anpassa sig i situationer så är det viktigt att det inte sker på bekostnad av ”det sanna självet”. Föräldern måste finnas till som stöd i denna process. (Abrahamsen 1999:135) Enligt Killén (2009:37) ger ett bra socialt nätverk och möjlighet till stöd och hjälp av vänner en stor positiv inverkan på föräldrarnas samspel med sina barn.

Genom att hålla sig neutral, aldrig ge bekräftelse eller visa sina känslor så kan man lätt skapa ett dåligt klimat i det sociala samspelet. Om den ena försöker sträva efter kontroll eller utöva makt i relationen så bidrar det lätt till slutenhet hos den andra partnern. Om man inte vill ta den andra i beaktande och vara beredd på att ändra sina åsikter och uppfattningar så skapar det även med stor risk en negativ relation. Sarkasm och ironi kan

lätt riva ner den andras självkänsla. Genom att visa på fel, misstag, svagheter, dumhet, bristande erfarenhet o.s.v. förgiftar vi relationen med den vi samspekar med. Det är viktigt att ha fokus på sak och inte person, alltså att aldrig nervärdera personen i sig fastän den gjort en sak som inte är bra. Man skall fördöma handlingen, inte personen bakom handlingen. (Nilsson & Waldemarson 2007:147,157)

Enligt Killén (2009:84) finns det sex olika saker som kan störa samspelet mellan föräldrar och barn. Dessa är föräldrarnas dåliga inre arbetsmodeller, ”spöken i barnkammaren”, konflikter emellan föräldrarna, tillfälliga omständigheter i familjens livssituation, barnens sårbarhet samt saker i barnets egna sociala nätverk. Killén (2009:127) nämner också att psykiska problem och missbruk är två starka riskfaktorer till bristfälligt samspel. Samspel hänger tätt ihop med föräldrafunktioner. Ju mer positiva och fungerande föräldrafunktioner man har desto bättre samspel är det mellan barnet och föräldern. Genom att hjälpa föräldrarna att kunna omvärdera sin syn på barnet kan man hjälpa till ett bättre samspel. Man behandlar ofta en annan människa beroende på hur man ser på den. (Killén 2009:153)

Barn lär sig och tar efter av sina omsorgspersoner, på gott och ont. (Killén 2009:33) Enligt anknytningsteorin knyter sig alla barn an och anpassar sig efter sina omsorgspersoner hur de än blir behandlade. Om de vill överleva har de inget annat val. Men beroende på det känslomässiga samspelet så knyter sig barnen an på olika sätt. Vissa får mer trygg anknytning än andra. (Killén 2009:57-58) Barn med otrygg anknytning får i sin tur svårare att kunna samspeka med andra. (Killén 2009:61)

3.1.3 Det tidiga samspelet och symbolisk interaktionism

Winnicott har utarbetat en teori om barnets viktiga relation till föräldern, för att få en sund utveckling. Han betonar speciellt samspelet mellan förälder och barn under barnets första år. Han beskriver vad barnet själv måste få uppleva i sin barndom av omsorgspersonerna för att själv kunna bli en ”tillräckligt bra” omsorgsperson för nästa generation. (Abrahamsen 1999:12) Barnet har ett stort behov av att bli sett och hört och har därför också ett livsviktigt behov av samspel med andra människor. (Abrahamsen 1999:63) Enligt Abrahamsen (1999:19,163) är det förmågan att tolka barnets signaler och känna

till dess behov som ger näring åt samspelet mellan barnet och fostraren. En sak som hjälper människan att klara av samspelssituationer med nya människor är att man redan från tidig barndom fått uppleva positiva samspelsupplevelser.

Inom socialpedagogiken ser man på människan som en social individ, som formas i samspel och interaktion med andra människor. (Eriksson & Markström 2000:97) En av teorierna som beskriver denna verklighet utvecklades i början av 1900-talet och kallas *symbolisk interaktionism*. Denna teori lyfter fram samspelets betydelse, människor emellan, för att kunna utvecklas och formas som individer. De sociala kontakterna behövs alltså för att man skall kunna utveckla sin identitet och självbild. Människan är en social varelse där andras synsätt på en själv som människa har stor betydelse och påverkan. (Eriksson & Markström 2000:114-116) Vi kommunicerar med varandra genom både fysiska och verbala gester, alltså inte bara med ord utan också kroppen. Språket är viktigt för människan och hon lever i en såkallad symbolisk värld där allt som sägs och görs tolkas av de andra. Ett samförstånd bildas när båda kan förstå varandra, vilket underlättar samspelet. (Giddens 2007:162-163; Eriksson & Markström 2000:115-116)

En av frontfigurerna bakom denna teori var Georg Herbert Mead. Han forskade också i barnens utveckling och hade fokus på utvecklingen av barns medvetenhet om sig själv och sin självbild. Mead menade att barn utvecklas till sociala varelser genom att imitera andra i sin omgivning. Imiteringen sker ofta via leken där barnen t.ex. leker att de bakar kakor, precis som de sett att mamma brukar göra. (Giddens 2007:162-163) Mead menade att det sker ett visst rollövertagande mellan människor. Beroende på vem man umgås med så tar vi också efter olika beteenden och normer. (Eriksson & Markström 2000:114-116)

3.2 Föräldraskap

”Bakom harmoniska och välfungerande barn ligger mycket arbete från föräldrarnas sida.” (Carling & Cleve 2005:17)

Föräldraskap beskrivs enligt Killén (2009:33) som ”en process där föräldrarna (eller andra omsorgspersoner) engagerar sig i barnet, ger det fysisk och känslomässig omsorg,

näring och skydd.” Föräldraskap kan se ut på så oändligt många sätt, men genom forskning och erfarenhet har man fått en klarare insyn i vad ett gott föräldraskap är och hur barnen påverkas av det.

I samband med att det blivit mera tyngd på hur man skall vara som förälder, så har det lagts en större press på föräldrar att leva upp till något de kanske inte klarar av att vara. Alla föräldrar är olika och det är viktigt att man inte sätter in människor i boxar och säger att ”exakt så här måste man göra för att vara den ultimata föräldern”. Ingen är perfekt och det är viktigt att betona att ”tillräckligt bra” är bra nog. Ingen skall behöva känna press utifrån att inte vara bra nog, om man verkligen försöker sitt bästa. Däremot är det viktigt att lyfta fram viktiga egenskaper och funktioner i föräldraskap som gynnar barnets utveckling på bästa sätt inom olika områden. (Abercrombie 2006:52-53; Killén 2009:17)

3.2.1 Winnicotts teori om tillräckligt bra föräldraskap

”Tillräckligt bra” föräldraskap är ett begrepp som härstammar redan från 1960-talet av Donald W. Winnicott som var en brittisk barnläkare och psykoanalytiker. (Killén 2009:33) Begreppet har använts flitigt under de senaste åren, även inom forskning. Winnicott menar med ”tillräckligt bra” föräldraskap att de goda upplevelserna som barnet får bör överväga de negativa. Genom att det positiva överväger så har också barnet lättare att bära besvikelsen av det negativa. (Abrahamsen 1999:89,130)

”Tillräckligt bra” föräldraskap innehåller förmågan att kunna ta emot olika sinnesstämningar hos barnet. Det innebär att även kunna ta emot ilska, ledsamhet och avvisande från barnet. En viktig egenskap är att kunna sätta ord på barnets känslor och låta det få känna vad det känner istället för att man avvisar eller avleder de jobbiga känslorna. (Abrahamsen 1999:34-35) Winnicott menar i sin teori att omsorg utan ömhet inte är tillräckligt. Ett barn behöver mötas som hon är med respekt och förståelse. Även fast den fysiska omsorgen är viktig för ett barn, så är den psykiska omsorgen inte mindre viktig. (Abrahamsen 1999:83) Han lyfte fram att man är tre olika mödrar om man har tre barn. Med andra ord är varje barn unikt och bör bemötas på ett individuellt sätt. (Abrahamsen 1999:92) Killén (2009:34) betonar hur viktigt det är att kunna utgå ifrån barnets behov och inte bara sina egna som förälder.

Killén (2009:35) menar att de barn som får tillräckligt bra omsorg utvecklas och trivs och kan använda de resurser de har. De kan även uttrycka vad de känner och får sina känslor bekräftade. Winnicott menar att de barn som fått en ”tillräckligt bra” omsorg har lättare att senare visa omsorg om andra och samarbeta på ett funktionellt sätt. Winnicott står även bakom det att en god relation och ett gott samspel mellan fostrare och barn gynnar barnets utveckling och självbild. (Abrahamsen 1999:135,163) Det är viktigt att påminna sig om att man alltid påverkar varandra, medvetet eller omedvetet. Att vara en god förebild för sitt barn är därför viktigt. (Aaltonen et al. 1997:82)

3.2.2 Förmågor inom föräldraskapet

Förutom att omvårdnaden om ett barn har sin grund i kärlek och djupa känslor så kräver det även förmågan att kunna lyssna, tolka, förhandla och agera kreativt (Giddens 2007:218). Killén (1994:159-174; 2009:39-42) förespråkar från sina egna erfarenheter, forskning och litteraturgenomgångar att det finns några föräldrafunktioner som verkar vara av större betydelse för barnets utveckling och självuppfattning. I hennes bok från 1994 har hon redogjort för sju funktioner, medan i den nyare boken från 2009 har hon sammanställt dem till fyra funktioner, eftersom många av de sju funktionerna går rätt långt in i varandra. De fyra viktiga funktioner som Killén lyfter fram är att kunna se och acceptera sitt barn som det är, kunna känna empati för det, engagera sig både känslomässigt och positivt i barnet samt ha realistiska förväntningar på vad barnet klarar av. Genom att fokusera på att förstärka dessa funktioner i det förebyggande arbetet så kan många barn få en sundare och bättre grund att utvecklas på. Här nedan tas de fyra funktionerna närmare upp.

Att se och acceptera barnet som det är. Denna funktion är viktig när det kommer till hur vi reagerar på vad barnen gör. Våra attityder och beteenden mot barnet påverkas av hur vi ser på barnet. Ju mer realistisk bild vi har av vårt barn desto lättare kan vi möta det där det är. Det finns många föräldrar som kan ha en förvrängd bild av barnet och kan tillskriva det dåliga egenskaper eller motiv som det egentligen inte har. Ju mer realistiskt man ser på sitt barn, desto större är också chansen att man kan möta dem på ett sådant sätt som är i relation till deras behov. De barn som upplever att de blir sedda och

accepterade för dem de är, har också lättare att utveckla en bra självkänsla. (Killén 1994:160-164; 2009:39-40)

Att engagera sig i barnet på ett känslomässigt positivt sätt. Det är viktigt att barnet får uppleva sig själv som älskat och värt att sättas tid på. Genom att föräldrarna positivt engagerar sig i barnets liv så förstår barnet också att det är betydelsefullt. Om barnet upplever att föräldrarna engagerar sig med glädje i det och vill vara tillsammans med barnet, så får barnet också en större optimism över livet och förmåga att kunna glädja sig och engagera sig i andra. Man talar också om bristande engagemang, där föräldrarna vanvårdar sina barn och inte ser alla behov barnet har både fysiskt och psykiskt. Negativt engagemang sammanfattar kritiserande, bestraffningar och trampande på barnets integritet. Det handlar då om fysiska, psykiska eller sexuella övergrepp, som långt ifrån gagnar barnets positiva utveckling och självbild. (Killén 1994:168-169; 2009:40-41)

Att känna empati för barnet. Empati handlar om förmågan att leva sig in en annan människas situation och känslor och sedan kunna svara på det. Detta är en enormt viktig funktion att ha för att kunna förstå och ta emot barnets känslor och olika beteenden. Barn som upplever sig förstådda och blir tröstade när de är ledsna vågar ofta visa sina känslor och stå för dem. De lär sig också med tiden att kunna styra sina känslor och kan lättare leva sig in i hur andra har det. De föräldrar som har lätt att känna empati, har också lättare att ge god omsorg. Denna funktion hjälper också föräldrarna att kunna avstå från att avreagera sin egen stress eller problem på sina barn. (Killén 1994:169-171; 2009:41)

Att ha realistiska förväntningar på barnet. Att kunna se till sitt barns ålder och utvecklingsnivå och ställa förväntningar efter det är en viktig funktion i föräldraskapet. Förväntningar kan hjälpa till att utmana, bekräfta och stimulera barnet, men bara om de är rimliga. Varken för höga eller låga förväntningar gynnar barnets utveckling. Genom en realistisk bild av vad barnet klarar av, så kan man ställa rimliga krav och sätta nödvändiga gränser. Utvecklingen inom många områden stannar upp om barnet aldrig har förväntningar på sig. Då kan de inte heller få känna att de bemästrar nya saker, vilket är viktigt. För höga krav kan dock leda till känslor av att inte vara duktig nog eller att vara misslyckad, vilket i sin tur kan skapa stress och tära på självkänslan. Till denna funktion

hör också att ha realistiska förväntningar på vad barnet kan göra för att fylla den vuxnas behov. (Killén 1994:164-168; 2009:41-42)

Om man som förälder inte vet vilka beteenden som bäst gagnar ens barn så måste man först skaffa sig den kunskapen och sedan förändra sitt beteende efter det. (Graff 1996:47)

3.2.3 Förutsättningar för tillräckligt bra föräldraskap

Förutsättningar för tillräckligt bra föräldraskap är en relativt god självkänsla, stödande socialt nätverk och att man själv fått god omsorg som barn. (Killén 2009:36-37,127) Tillräckligt bra föräldraskap förutsätter att vissa grundläggande behov har blivit tillfredställda redan tidigt i livet, såsom trygghet, kärlek och omsorg. Det att man har haft stabila vuxna i sin uppväxt, som man kunnat knyta sig an till, är av betydelse för att själv kunna bli en stabil förälder för sitt barn. Om dessa saker inte finns i ens egen barndom så kommer ens personlighetsutveckling att till stor del stanna upp eller snedvridas. Detta i sin tur påverkar förutsättningarna negativt till att bli en god förälder (Killén 1994:126; Hindberg 1999:22)

Inre arbetsmodeller av vad föräldraskap är följer på olika sätt med från barndomen in i vuxenlivet. Grunden för ens egna framtida föräldraroll läggs som liten när man ser hur ens egna föräldrar bär sig åt. De inre arbetsmodellerna man har av föräldraskap har stort samband med ens egna anknytningsbaserade erfarenheter från barndomen. Om man haft goda förebilder så är de inre arbetsmodellerna till stor hjälp när man själv blir förälder. Vid motsatsen så kan modellerna vara till bekymmer, speciellt om ens egna föräldrar var invaderande, distanserade eller oförutsägbara. Men ofta gör man ju så gott man kan med de resurser man har. Det sätt man själv blivit bemött på som barn är ofta det sätt man bemöter sina egna barn på, eftersom det är det man sett och automatiskt tar efter. Även om man bestämt sig för att inte upprepa föräldrarnas misstag, så är oftast de inre arbetsmodellerna så hårt fastklistrade att de tränger igenom ändå. (Killén 1994:127; 2009:59-60,77-78)

Föräldrarna behöver själva ha fått god omsorg som barn för att kunna ge det vidare. Det finns undantag, men i allmänhet är det svårt att ge vidare något man själv inte fått. (Killén 2009:36) De föräldrar som själva behandlats väl som barn kommer i största allmänhet att behandla sina barn väl, vilket betyder att omtanke, kärlek och respekt kommer att överföras vidare till kommande generation. (Killén 2009:18-19) Det är viktigt dock att förstå att det inte bara är föräldrarnas egen barndom som påverkar i föräldraskapet utan också de omständigheter som omger dem som vuxna. Om man är belastad med egna otillfredsställda behov, kriser eller konflikter så har man svårigheter med att vara en så god förälder man kanske skulle vilja vara. (Killén 1994:13)

Man brukar prata om både funktionella och dysfunktionella familjer. Det som är karaktäristiskt för en funktionell familj är klara gränser mot omvärlden, regler och beteenden som är ändamålsenliga och flexibla, en öppen, tydlig och ärlig kommunikation, en ömsesidig tillit och respekt mot varandra, att rollfördelningen mellan föräldrarna är tydlig samt att generationsgränserna respekteras. Tillräckligt bra föräldraskap och omsorg finns som regel i dessa familjer. Om det finns brister i någon av dessa funktioner så är det beroende på hur mycket och hur allvarligt dessa är för att det skall påverka barnet i någon större utsträckning. (Hindberg 1999:21-22)

3.3 Fostran

Enligt Svenska Akademiens ordbok (2009) innebär fostran att man ger underhåll och vård till ett barn under dess uppväxt. Enligt Nationalencyklopedin (2009) är fostran samma som att socialiseras och det är en process genom vilken en människa, oftast en uppväxande, formas av den omgivande kulturen och dess olika institutioner, som t.ex. familjen. Hougaards (2004:25) definition på fostran är att barnet skall uppleva sig respekterat för den hon är samt lära sig att kunna älska sig själv och få tillit till sig själv. Fostrans uppgift är också att lära barnen att följa sociala spelregler. Aaltonen et al. (1997:20-21) tar upp alla dessa redan nämnda aspekter inom fostran. Det handlar alltså om en socialiseringsprocess, där barnet får växa upp till att bli en medlem av samhället med de rättigheter och skyldigheter, samt det ansvar, det bär med sig. Genom fostran får barnet lära sig familjens och samhällets värden, normer och värderingar. Det handlar

om att vårda, sköta om, lära och vägleda sitt barn till att så småningom bli en självständig och ansvarsfull individ.

Fostran innebär en process där barnet gradvis blir mer medveten om den kunskap och de färdigheter som passar in i den kultur som hon lever i. Under fostran, även då kallad socialisation, lär sig barnet hur man skall uppföra sig genom att ta efter de äldre. Barnen tar också till sig de värderingar, normer och beteendemönster som de vuxna, speciellt föräldrarna, i omgivningen har. Detta betyder dock inte att barnet inte kan tänka själv, ifrågasätta och ta avstånd senare i livet från vissa mönster som funnits i familjen. Den kulturella inläringen sker inte endast i barndomen heller, fastän den är mest aktiv då, utan barnet fortsätter att lära sig och anpassa sig även som vuxen. Genom fostran och socialisation kopplas olika generationer samman. Barn påverkar även de som fostrar och i samspelet mellan föräldrar och barn lär sig föräldrarna många nya saker. (Giddens 2007:161-162,165)

Man pratar både om en primär och om en sekundär socialisation. Den primära socialisationen sker i barndomen under de första åren som ett resultat av samspelet mellan de vuxna och barnet. Det är under denna tid som barnet lär sig språket och olika beteendemönster vilket sätter grund för fortsatt inläring. Familjen och fostrarna har en enormt stor roll i denna process. Förutom att grunden för barnets värderingar sätts i primära socialisationen så skapas och formas även barnets identitet och synen på sig själv efter hur det blir fostrat, tilltalat och bemött. Den sekundära socialisationen äger rum bland vänner, jämnåriga, syskon o.s.v. Det är då skola, media och vänner börjar ta över fostringsansvaret. Det sociala samspelet som äger rum i dessa kontexter bidrar till att forma individens värderingar, normer och beteenden. Fastän den sekundära socialisationen fortsätter genom resten av barnets liv via jämnåriga, så sägs det att familjen ändå förblir den viktigaste påverkningsfaktorn när det gäller vilka grundläggande värden barnet tar an och bygger sitt liv på. Även när det kommer till utvecklingen av social kompetens och hur man bemöter andra människor så har den primära socialisationen, som sker via fostrarna störst betydelse. Barn imiterar och fångar upp föräldrarnas olika beteendemönster mer än vad man kanske kunde tro. (Giddens 2007:164-165; Abercrombie 2006:148)

3.3.1 Fostrarstilar

Idag är barnen långt mer centrum för vår uppmärksamhet än någonsin förr. De är familjens medelpunkt och det kommer allt fler fostrarböcker som vill förespråka för hur man skall fostra sina barn. Även lagen visar på vad som är oacceptabelt att göra mot barn. I samband med detta kommer också en större föräldraångest och en press på att vara en lyckad förälder som alltid bör göra rätt. (Abercrombie 2006:52-53) Fostran av barnen är främst hemmets och föräldrarnas uppgift. Det är viktigt dock att poängtera att det finns många sätt att fostra barn på. Man kan inte säga att det bara finns ett rätt sätt. Alla barn är unika och behöver få bli bemötta på ett individuellt sätt. (Aaltonen et al. 1997:81; Graff 1996:21) Det finns hårda krav och förväntningar på gott föräldraskap och många kan som föräldrar känna sig hårt pressade och otillräckliga. Det är så viktigt att inte skuldbelägga eller försöka uppnå en perfektion. Orimliga förväntningar leder bara till föräldrar som känner sig misslyckade, vilket inte är bra eftersom ett gott självförtroende är viktigt i föräldrarollen. (Giddens 2009:17; Aaltonen et al. 1997:81)

När det kommer till fostran så finns det lika många olika sätt att fostra på som det finns barn. Men man talar ofta om olika fostringsstilar och Aaltonen et al. (1997:24-27) tar upp i sin bok om fyra olika övertäckande stilar. Jag har valt att gå in på tre av dessa eftersom de är mest täckande och även återkommer i andra böcker, exempelvis Killéns bok ”Barndomen varar i generationer”. Dessa är auktoritär fostran, fri fostran och auktoritativ fostran. Man har under senare år börjat fokusera på skillnader i dessa stilar och hur de påverkar barnen (Killén 2009:15). Dock finns det knappt någon förälder som helt håller sig till en stil, utan det kan finnas drag av alla fastän någon stil dominerar. Stilarna grundar sig på olika attityder och hur man anser att barnet skall lära sig, fungera och tänka. Jag kommer nedan att kort gå djupare in på de olika stilarna; hur de fungerar, vad de står för och hur de påverkar barnet.

3.3.2 Auktoritär fostran

I auktoritär fostran handlar det oftast om maktspel. Det är den vuxna som bestämmer och barnet har ofta inte mycket att säga till om. Den vuxne tror sig veta bäst i alla situationer och barnet skall foga sig efter de vuxna. Barnet kan ofta få uppleva förödmjukning och nedtryckning. Man låter inte barnet få veta att den är viktig och att dess åsikter

är av betydelse. Istället får barnet dålig självkänsla och upplever att den inte är värd någonting. (Aaltonen et al. 1997:24) Föräldrarna har ofta en känslomässig distans till barnet och håller fast vid hårda regler, som barnet måste följa. Det finns alltså en brist i anpassning till barnets individuella behov. (Killén 2009:15) Barnens beteende grundar sig på rädsla och hot om straff istället för på deras egen vilja. (Aaltonen et al. 1997:25)

Föräldrarna agerar ofta inkonsekvent i sin disciplinering och de saknar en förmåga att uppmuntra, berömma, rationellt vägleda och visa barnet autonomi. Dessa föräldrar har inte roligt tillsammans med sina barn och finner inget nöje i föräldrarollen. (Graff 1996:53) Barn som får en väldigt sträng och disciplinerande uppfostran utvecklar i många fall en bristande social kompetens, aggressioner och ångest. (Killén 2009:15) Antingen underkuvar de sig allt och alla, och har därför lätt till att falla för gruppsyck och starka ledare eller så blir de själva starka ledare som, genom våld eller andra grymheter, vill hämnas och ge tillbaka för allt de fick utstå i barndomen.

3.3.3 Fri fostran

Fri fostran kan även kallas "Låt gå-fostran". Den här fostrarstilen började man använda när man ville slita sig bort från den auktoritära och stränga fostran i mitten av 1900-talet. Den är totala motsatsen, där man ger helt fria händer till sina barn. Man låter barnen få göra vad som faller dem in och det är barnen själva som skall lära sig av sina misstag utan att föräldrarna skall behöva tillrättvisa dem. Barnet får bli sin egen vägvisare och handledare och det stora ansvaret överflyttas från föräldern till barnet. Allt sker alltså på barnets villkor. (Aaltonen et al. 1997:25) Den fria fostran har inga eller endast några regler, ingen klar gränssättning och vardagen är väldigt ostrukturerad. Den fria fostran saknar trygga ramar, som kommer av att barnet vet att föräldern har kontrollen. (Killén 2009:15)

Föräldrar som själva vuxit upp med hård och auktoritär uppfostran blir i många fall själva väldigt eftersläppta, för att de anser att barnen inte skall behöva gå igenom samma hemska barndom som de själva hade. Tanken är god, men ofta går man för extremt åt det motsatta hållet, vilket leder till kaos i hemmet. Barnen lär sig inte var gränser går eller hur man skall bete sig mot andra. Att kontrollera sig själv och sina känslor blir också svårt för barnet. Barnet lär sig inte att kompromissa, respektera andras viljor eller

respektera auktoriteter. (Aaltonen et al. 1997:25) Barnet får också en omogenhet när det gäller socialt ansvar, impulskontroll, självständighet och kognitiva förmågor. Föräldrar som använder den fria eller auktoritära fostran har ofta svårare att kommunicera med barnet på ett tillfredställande sätt, än de som använder den auktoritativa. Omsorgen saknas också i högre grad än i den auktoritativa fostran. (Killén 2009:15)

3.3.4 Auktoritativ fostran

Denna stil kan även kallas handledande fostran, eftersom det är just det den handlar om; att handleda. Det finns en balans mellan gränser och kärlek. Man ger barnet fria händer och eget ansvar inom rimliga gränser. Det är den vuxne som har kontrollen och ger trygghet till barnet men låter ändå barnet få sin röst hörd och känna att den är delaktig i olika beslut. I växelverkan mellan vuxen och barn så är båda jämlika. Föräldern förstår också det viktiga i att vara en bra förebild och föregå som ett gott exempel. Barnet lär sig att föräldern accepterar och älskar barnet som det är, trots att den vuxne inte alltid tycker om allt vad barnet gör. Barnet har relativt lätt att få en sund självbild och lita på sig själv och sina förmågor, eftersom den vuxne uppmuntrar och tror på barnet. (Aaltonen et al. 1997:26)

Barnet får känna sig fri att misslyckas och fri från hård kritik från föräldrarna. Man lyssnar till barnet vilket leder till att barnet lär sig att lyssna till andra. Man tillåter känslor inom rimliga gränser och kan ta emot barnets jobbiga känslor såsom gråt och raseri. (Aaltonen et al. 1997:27; Abrahamsen 1999:34-35) Man har fasta och relevanta regler som föräldrarna är konsekventa i. Dock har man en öppen dialog som präglas av lyhördhet. Man låter barnets röst få komma fram. Relationen präglas av mycket värme och engagemang. (Aaltonen et al. 1997:13; Killén 2009:15) Enligt Killén (2009:15) blir barn, vars föräldrar använder sig av en auktoritativ fostran, känslomässigt balanserade, trygga och socialt välfungerande.

Medvetandegöra sin fostrarstil. ”Barndomen varar i generationer” är ett uttryck Killén (2009:18-19) använder sig av. Med det menar hon att det vi fått uppleva i vår barndom är oftast det vi också för vidare till våra egna barn. Det är därför viktigt att vara medveten om hur man behandlar sina barn och vad orsaken till det kan vara. Att gräva i sin

egen barndom kan vara svårt men otroligt viktigt om man vill bryta onda mönster. Abrahamsen (1991:184) håller med och anser att man bör medvetandegöra de destruktiva mönster som man använder sig av som förälder. Genom att vara medveten om sina handlingsmönster och reaktioner så kan man också lättare förändra eller bryta dem.

3.4 Sammanfattning av teoretiska referensramen

Socialt samspel är något som alltid sker mellan människor. Det sker bl.a. via ord, mimik, tonfall och kroppsspråk. (Giddens 2007; Eriksson & Markström 2000) Förmågan till socialt samspel och att kunna tala föds vi med men det är genom relationer och erfarenheter som vi lär oss hur vi skall använda den. (Nilsson & Waldemarson 2007) Giddens (2007) delar in det sociala samspelet i två olika former. Det ofokuserade och det fokuserade samspelet. Det ofokuserade samspelet äger rum med t.ex. främlingar man möter på stan. Det fokuserade samspelet äger rum med människor man oftast känner bra, som t.ex. i familjen. I det samspelet uppmärksammar man nästan hela tiden mer eller mindre vad den andra gör och säger och man har lättare att bli sårad och kränkt.

I ett samspel utövas alltid en form av påverkan. Ju närmare relation man har desto större påverkan. Det är i socialt samspel och växelverkan barnen utvecklar sin sociala kompetens och identitet. (Nilsson & Waldemarson 2007; Giddens 2007; Aaltonen et al. 1997; Abercrombie 2006) I teorin om symbolisk interaktionism, som George Herbert Mead har utvecklat, betonas samspelets betydelse för människans formande och utveckling. Detta sker ofta genom imitation. Teorin menar även att människan lever i en symbolisk värld där allt som sägs och görs tolkas. (Giddens 2007; Eriksson & Markström 2000)

Det sociala samspelet kan delas in i positivt och negativt samspel. I positivt samspel inräknas bl.a. engagemang och närhet, ärlighet, öppen kommunikation, jämlikhet och sensitivitet. (Giddens 2007; Nilsson & Waldemarson 2007; Eriksson & Markström 2000) I samspelet tilldelas man också eller tar på sig olika roller. Dessa roller har ofta ett nära samband med vår självbild och självkänsla. Olika roller, t.ex. i familjen, kan ibland ge rollkonflikter inombords och balansen mellan rollerna kan vara svår att finna. (Giddens 2007; Eriksson & Markström 2000)

Enligt Killén (2009) finns det sex olika faktorer som kan störa samspelet mellan föräldrar och barn. Dessa är föräldrarnas dåliga inre arbetsmodeller, ”spöken i barnkammaren”, konflikter föräldrarna sinsemellan, tillfälliga omständigheter i familjens livssituation, barnens sårbarhet samt saker i barnets egna sociala nätverk.

I det teoretiska perspektivet lyfts också Winnicotts teori fram om betydandet av det tidiga samspelet och anknytningen mellan barn och förälder, för att barnet skall få en sund utveckling. (Abrahamsen 1999)

I den teoretiska referensramen om föräldraskap så lyfts Winnicotts teori upp om ”tillräckligt bra föräldraskap”, som uppkom på 1960-talet men har varit aktuell under de senaste åren. ”Tillräckligt bra föräldraskap” innebär bl.a. att man kan ta emot barnets känslor och sätta ord på dem, ge både fysisk och psykisk omsorg samt kunna se och bemöta barnets behov. Detta hjälper barnen att utvecklas till trivsamma och samarbetsvilliga människor med god självbild. (Killén 2009; Abrahamsen 1999)

Killén (1994 och 2009) förespråkar för fyra föräldrafunktioner som är viktiga i föräldraskapet. Dessa är; att se och acceptera barnet som det är, att engagera sig i barnet på ett känslomässigt positivt sätt, att känna empati för barnet samt att ha realistiska förväntningar på barnet. Det behövs vissa förutsättningar dock för att kunna ha dessa funktioner. Bl.a. det att man själv fått en kärleksfull uppväxt med sina grundläggande behov tillfredsställda men även det att man har goda inre arbetsmodeller av föräldraskap från sina egna föräldrar. Dessutom påverkar inte bara barndomen in utan även de omständigheter som finns runt om en i nuläget. Ju mer positiva och fungerande föräldrafunktioner man har desto bättre samspel är det mellan barnet och föräldern.

Man kan dela in familjer i funktionella och dysfunktionella familjer. Det som utmärker en funktionell familj är bl.a. klara men flexibla gränser, öppen och ärlig kommunikation samt respekt för varandra. Den dysfunktionella familjen är dess motsats. (Hindberg 1999)

Vad teorin lyfter fram om fostran är bl.a. att det finns tre olika slags fostringsstilar man talar om. Aaltonen et al. (1997) och Killén (2009) tar upp om de tre olika fostrarstilarna

som är auktoritär fostran, fri fostran och auktoritativ fostran. Den först nämnda är väldigt sträng med hårda gränser och lite flexibilitet, den andra stilen är tvärtemot väldigt släpphänt med i princip inga gränser alls. Den auktoritativa fostran är en blandning av dessa men med mycket värme och kärlek. I den auktoritativa fostran finns flexibla men fasta gränser. Det är den sistnämnda, som enligt professionellas erfarenheter och forskning inom området, är den allra bästa för barnets välmående och utveckling.

Som konklusion kan man säga att socialt samspel, föräldraskap och fostran går alla väldigt långt in i varandra. Man kan inte vara förälder utan att använda någon slags fostran. Man kan inte heller fostra utan att ha ett socialt samspel till barnet. Mitt i detta behövs respekt och det är i familjen den syns som tydligast, förhoppningsvis på ett sunt sätt. Det är genom nära relationer och socialt samspel en ömsesidig respekt kan byggas. Beroende på hur samspelet fungerar så bemöter man också varandra på olika sätt. Hur man ser på sitt barn och bemöter det beror mycket på hur man ser på föräldraskapet men påverkas även av vilken fostringsstil man använder sig av. Det är genom fostran man lär barnet sociala färdigheter, som i sin tur ger barnet redskap för hur man skall bemöta andra. Barnet får sin grund att bygga sitt liv på genom den fostran hon eller han får samt via de förebilder som föräldrarna är.

4 METOD

I detta kapitel kommer studiens datainsamlingsmetod och analys att beskrivas. Jag har valt att göra en litteraturstudie, där materialet har analyserats med hjälp av en innehållsanalys. I slutet av kapitlet lyfts även de etiska forskningsaspekterna fram.

4.1 Litteraturstudiens syfte

Friberg (2006:87,115 ff.) använder ordet litteraturoversikt, medan Forsberg & Wengström (2003:25) kallar litteraturoversikt för allmän litteraturstudie. Även fast Friberg är min huvudkälla i beskrivning av metoden så har jag valt att kalla min studie för en litteraturstudie. Syftet med en litteraturstudie är att kartlägga kunskapsläget inom ett visst område. Litteraturstudien kan vara till god användning inom yrkesområdet men även visa vad som ännu behöver forskas mer i. Skribenten får i skrivandet basera sig på beprövad erfarenhet och personliga kunskaper av professionella. Litteraturstudiens syfte är alltså att skapa en översikt över den kunskap som redan finns inom området. I litteraturstudier används ett strukturerat arbetssätt för att skapa en bild över det område man valt att forska i. Ett kritiskt förhållningssätt till de källor man använder sig av bör hela tiden finnas med. (Friberg 2006:87,115-116)

Friberg (2006:117) skriver att motivet för en litteraturstudie är att träna ett strukturerat arbetssätt genom att sammanställa olika studier samt skapa en utgångspunkt för fortsatt forskning. Vissa områden är mindre forskade i än andra, och det är viktigt att reflektera kring detta. Backman (2008:71) menar att det finns ett stort behov av litteraturstudier p.g.a. den ständigt växande kunskapsmassan men den skall inte ge en blick över litteraturläget utan över kunskapsläget. Kombinatoriska översikter, som Backman (2008:75) pratar om, handlar om att beskriva, summera och integrera de studier som redan gjorts. En litteraturstudie skall klargöra och sammanställa den kunskap som finns i det material man använder sig av i studien. Studien skall bidra till en större förklaringsgrad, större tillämpningsfält och större möjligheter att ta tag i olösta problem ute på fältet. Litteraturstudien bör vara enkel och förståelig samt vara till nytta genom att besvara den problemformulering man haft. (Backman 2008:79-80)

4.2 Hur göra en litteraturstudie

I litteraturstudier behöver man, som i vilken forskningsmetod som helst, gå systematiskt tillväga. Forskaren skall kunna motivera varför studien görs, formulera frågor som kan besvaras, göra upp en plan för studien, bestämma sökord och sökstrategi, identifiera och välja litteratur, kritiskt värdera och bedöma kvaliteten på den litteratur man valt, skriva ett tydligt resultat, analysera och diskutera resultatet samt kunna sammanställa och dra slutsatser. (Forsberg & Wengström 2003:25-26,31; Friberg 2006:49,119) Vidare skall den kunskap som hittas sorteras under lämpliga rubriker som kan bestå av olika teman. Sedan refererar man till olika studier och jämför likheter och olikheter i det som skrivits. I resultatet skall det forskaren kommit fram till redogöras. I diskussionen skall både resultatet och för- och nackdelar med metodvalet diskuteras. (Friberg 2006:122-123)

Litteratur, som är av god kvalitet samt kan ge svar på ens frågor, skall väljas utifrån ens problemformuleringar. Därav är en avgränsning viktig. Dataanalysen kan ske på olika sätt beroende på vad man har för litteratur, problemformuleringar och syfte. (Friberg 2006:33-35)

4.3 Urval av litteratur

I litteraturstudier använder man sig både av en inledande litteratursökning samt en egentlig litteratursökning. Genom den inledande sökningen skapas en grund för sökarbetet och ger en översikt över vad det finns för material. Forskaren kan också lättare avgränsa sitt ämnesområde och hitta en problemformulering som fungerar. Friberg uppmuntrar till att man börjar med sökningen där man finns, alltså exempelvis i det egna bibliotekets samlingar. Den egentliga sökningen är mer målinriktad och systematiserad än den inledande sökningen och tillvägagångssättet skall dokumenteras. (Friberg 2006:48-49,52) Varje källa som används bör bedömas medvetet och kritiskt. Det är viktigt att redogöra för och motivera varför man använt de informationskällor och den litteratur som man har haft. (Forsberg & Wengström 2003:86; Friberg 2006:43,49,68,74)

I mitt arbete har jag använt mig av fostringsböcker som varit en blandning av läroböcker, fackböcker, självhjälpsböcker och debattböcker. Friberg (2006:40) skriver att läroböcker och fackböcker är viktiga för att inhämta ny kunskap. De skrivs ofta för

att förmedla kunskap inom något ämne, men det är viktigt att komma ihåg att fack- och läroböcker ofta utgör en persons val av utformning och innehåll. En bok som inte innehåller referenser kan innehålla mycket värdefull kunskap, men risken finns att boken är skriven på författarens egna subjektiva åsikter vilket man måste ta i beaktande. En annan viktig sak att uppmärksamma är bokens utgivningsår och hur aktuell den är i dagens läge. Friberg skriver vidare att debattböcker vill få fram en åsikt eller ett synsätt genom att föra fram bevis, diskutera, ge exempel och vädja till känslor. Här kan det finnas bra poänger och synpunkter men man bör vara kritisk till vad som kan stämma och vad som inte gör det.

Mitt tillvägagångssätt. När jag skulle börja mitt sökande efter tidigare forskning inom mitt ämnesområde så blev jag förbryllad. Vetenskapliga artiklar har varit otroligt svårt att hitta inom detta ämne trots att jag fått bra handledning i det och använt många olika sökord och kombinerat dem på flera olika sätt. Databasen jag främst använt mig av är Ebsco/Academic Search Elite. De få artiklar jag hittade, som hade någon slags anknytning till mitt ämne, hade inte vetenskaplig grund. Istället var det korta artiklar som tryckts i någon icke-vetenskaplig tidning. P.g.a. detta valde jag att inte ta med tidigare forskning i mitt arbete. Jag valde istället att endast gå till litteratur, med fokus på fostringsböcker, som med mer eller mindre vetenskaplig grund lyfter fram respektens betydelse. Jag kom fram till även då att det ändå skulle vara intressant att se vad ”vanliga” fostringsböcker, som vilken förälder som helst kan läsa, ger för budskap samt se om de har en grund i forskning eller teori. Jag ville undersöka om fostringsböcker påpekar samma sak som forskningsteorierna gör eller om det kommer upp helt andra synpunkter.

Jag påbörjade min sökning, som Friberg (2006:52) uppmuntrar till, med att söka i det egna bibliotekets samlingar för att få en överblick av vad som finns. Jag ville se vad som fanns tillgängligt och i det skedet handlade det mest om att läsa in mig och genom det forma mina problemformuleringar. Eftersom jag spenderade sommaren i Vasa och då läste in mig till stor del på mitt forskningsområde så blev det Vasa stadsbibliotek jag lånade rätt många böcker ifrån. När jag kom ner till Helsingfors så lånade jag vidare böcker som tangerade mitt ämne, genom olika biblioteksdatabaser såsom Nelli, ARKEN, HelMet och LINNEA. Sökorden jag använde mig av var ”respekt”, ”fostran”,

”uppfostran”, ”föräldraskap”, ”familj” och ”barn”. Jag testade både att söka genom titelord och ämnesord och det var helt klart ämnesorden som gav mest resultat. Det finns ett stort utbud på fostringsböcker och man skulle egentligen kunna läsa hur många böcker som helst. Dock måste man göra en avgränsning, så att säga ett stickprov på böcker, för att hålla sitt skrivande inom relevanta gränser. De böcker som inte alls behandlade respekt blev bortvalda direkt. De böcker som jag börjat läsa på men förstod att inte skulle ge svar på mina frågor valdes också bort. Till sist blev det 12 böcker som jag ansåg var mest relevanta och givande för mitt ämne. De två böcker som kom upp och var relevanta för mitt arbete när jag sökte på ordet ”respekt” är även de äldsta böckerna i mitt urval. Även fast de är från 1988 och 1991 så valde jag att ta med dem eftersom titeln på båda verken precis tangerar mitt studieämne. Dessutom hittade jag relevant information i böckerna när jag läste igenom dem. Korczak som skrivit den äldsta boken var en av de människor som redan under andra världskriget kämpade för barnens rätt till respekt. Hans åsikter och funderingar passar även in på den forskning man kommit fram till idag.

Urvalet för mina böcker gjordes efter dessa avgränsningar och kriterier:

- Fostrarböcker eller liknande böcker som tangerar barnets rätt till respekt
- Tillgängliga och finns att få tag på biblioteken
- Skrivna av professionella inom yrkesområdet

4.4 Innehållsanalys

Jag har valt att analysera och strukturera mitt resultat med hjälp av en innehållsanalys. Innehållsanalys används för att analysera dokument, som t.ex. böcker, på ett systematiskt och objektivt sätt där man eftersträvar att få en sammanfattande och allmän bild av det forskade materialet. I en innehållsanalys söker man likheter och olikheter i det material man läst, kategoriserar och delar upp texten i olika temaområden. (Janhonen & Nikkonen 2001:23; Jacobsen 2007:139; Tuomi & Sarajärvi 2002:93-105)

All analys börjar med att man samlar in rådata som dokumenteras. I en litteraturstudie handlar det då om att de citat och viktiga punkter som lyfts fram i litteraturen som man läst och streckat under dokumenteras, alltså skrivs ner, i olika dokument. Att skriva ner

alla citat från böckerna som tangerar ens område är ett omfattande arbete men för en god analys krävs en sådan dokumentation menar Jacobsen (2007:136-139). Det första man gör i en innehållsanalys med sin dokumentation är att hitta förnuftiga kategorier för att skapa struktur och överblick i texten. Kategorierna skall basera sig på de viktigaste teman som tas upp i den dokumenterade texten. När man har gjort kategorirubrikerna så fyller man dem med innehåll, alltså med olika citat från böckerna som passar in under var och en kategori. Kategoriseringens syfte är att förenkla den omfattande data man samlat in samt att kunna jämföra data från de olika böckerna. Det är genom kategoriseringen man kan få fram likheterna och olikheterna från de böcker man läst och se vilka liknande teman som lyfts fram i litteraturen. När man kategoriserar skall texten vanligen delas in i huvudkategorier och underkategorier. Efter att man har jämfört olikheter och likheter så skall man försöka söka förklaringar till skillnaderna i det data man samlat in. (Jacobsen 2007:139-144)

Mitt tillvägagångssätt. Jag började med att läsa igenom alla 12 böcker från pärm till pärm och strök under allt i böckerna som på något sätt behandlade mina forskningsfrågor. Jag dokumenterade och skrev ner alla, för mig relevanta, citat tillsammans med källan i olika dokument. Detta för att få en struktur och översikt på det hela. Även Jacobsen (2007:136-139) kräver att en sådan dokumentation görs för att materialet skall kunna analyseras på ett gott sätt. När jag hade skrivit ner allt jag ville ha med i de olika dokumenten så började jag titta efter olikheter och likheter i de olika böckerna. Jag började med att göra olika kategorier utifrån de teman som lyfts fram i litteraturen. Sammanlagt blev det 7 kategorier som jag sedan fyllde med innehåll baserat på de citat jag dokumenterat. Kategorierna blev då: Sociala färdigheter, barnets självkänsla, familjens samspel, föräldrarnas relation, respekt för föräldrarna, respekt för barnet och våld och aga.

Dessa kategorier innehöll svar på mina problemformuleringar men gav ändå inte i den uppställningen direkta svar på mina tre frågor jag ämnat forska i. Därför valde jag att i min resultatredovisning utgå från mina tre övergripande forskningsfrågor som jag strävat efter att svara. Jag lade sedan in mina kategoriseringar under de tre huvudrubrikerna, som var ”Respektens betydelse i barnets uppväxt”, ”Respektens påverkan på familjens samspel” och ”Respekt genom samspel och fostran”. Dessa blev mina tre temaområden och när jag strukturerade kategorierna under dessa, med vissa korrigeringar

för att de skulle passa in under temaområdena, så steg det fram 9 underrubriker/kategorier. Det blev två underrubriker under mitt första temaområde; Respektens betydelse för utvecklingen av de sociala färdigheterna och Respektens betydelse för barnets självkänsla. Under det andra temaområdet blev det tre stycken underrubriker; Konstruktiva och välmående relationer, Barnets respekt för föräldern och Klimatet i hemmet. Det tredje och sista temaområdet fick fyra underrubriker; Låta barn vara barn, Se och acceptera det unika barnet, Förebild och modell samt Icke-våldsprincipen.

4.5 Forskningsetiska aspekter

Eftersom jag har gjort en litteraturstudie så har de etiska principerna, som gäller respondenter i en studie, inte behövt beaktas på samma sätt som i en empirisk studie. Det jag dock har behövt tänka på är att de böcker jag har läst, i sin tur har tagit de etiska aspekterna gällande respondenter i beaktande och bl.a. haft fingerade namn på de informanter som funnits med i böckerna så att deras integritet har blivit skyddad. Detta anser jag att alla böcker har uppfyllt. Jag har även behövt beakta de allmänna forskningsetiska reglerna, som gäller alla forskningsstudier. Det handlar bl.a. om att jag har behövt respektera källor, bara påstå någonting om jag har haft goda belegg för det, kunnat acceptera data som motsäger mina egna slutsatser, inte skrivit felaktiga eller osanna resultat samt att inte plagiera andras material för att själv kunna ta åt mig äran. (Booth et al. 2004:248-250)

5 RESULTAT

I detta kapitel redovisas resultaten från litteraturstudien utgående från de centrala forskningsfrågorna. Dessa är: Vad är respektens innebörd och betydelse i barnets uppväxt? På vilket sätt påverkar respekt på familjens samspel? och På vilket sätt kan man som fostrare förmedla respekt till barnet genom samspel och fostran? Materialet har utarbetats på ett systematiskt tillvägagångssätt med hjälp av innehållsanalys. Den första frågeställningen fick två huvudkategorier, den andra frågan fick tre huvudkategorier och den sista frågan fyra huvudkategorier.

5.1 Respektens betydelse i barnets uppväxt

”Det är obekvämt och besvärligt att vara liten. Respekt och beundran visas för det som är stort, för det som tar mycket plats. Men det som är litet anses obetydligt och ointressant. Små människor – små behov, små glädjeämnen, små sorger.” (Korczak 1988:13)

5.1.1 Respektens betydelse för utveckling av de sociala färdigheterna

I alla fostringsböcker lyftes det fram på ett eller annat sätt att respekten och ett respektfullt bemötande i familjen har en stor betydelse för barnets utveckling av goda sociala färdigheter. Till sociala färdigheter hör bl.a. att kunna känna empati och visa respekt för en annan människa, och utvecklingen av dessa färdigheter sker först och främst genom socialisationen inom hemmet och familjen. Det är där de också lär känna både sina egna och andras gränser och förståelsen av att respektera dem. Genom socialisationen hämmas eller utvecklas också, förutom de sociala färdigheterna, barnets personlighetsdrag och beteenden. Något som i princip alla böcker lyfte fram i studien var att barn ser, lär, tar efter och imiterar sina nära och kära. När barnet själv blir bemött med respekt och ser att föräldrarna även uppträder ansvarsfullt och respektfullt mot andra så kommer barnet i sin tur att lära sig samma beteende och därmed utveckla goda sociala färdigheter. Det är alltså viktigt att barn och ungdomar har en äldre generation de kan spegla sig i, se upp till och ta efter av. (Hougaard 2004:27,75; Juul 1997:42,51,163-164; 2005:22,59,129-130; Gray 2001:27; Raundalen 1997:12,62,71,76,102,121,161,172, 197; Korczak 1988:51,65; Coloroso 1995:179; Gustafsson 1991:144; Graff 1996:121;

Carling & Cleve 2005:74; Hellsten 2000:90; Hindberg 1999:60) Barn är från födseln sociala varelser, de behöver bara vara tillsammans och samspele med vuxna som handlar socialt och mänskligt för att själva utveckla de kvaliteterna menar Juul (1997:22). Det är därför viktigt att, i egenskap som förälder, kunna ifrågasätta de saker man gör gentemot barnen och varför man gör dem poängterar Hougaard (2004:25) och Raundalen (1997:201).

Enligt Raundalen (1997:36,91) och Coloroso (1995:37) är det inte bara en bra förebild och rollmodell som ger barnen bra sociala färdigheter. När man respekterar barnets resurser och kunskap och därmed överger rimligt ansvar åt barnet och låter det vara delaktigt, på samma gång som man uppmuntrar det, så kommer de flesta barn att hitta en tillfredsställelse i det och får en vilja att hjälpa till och ta del av saker. Det utvecklar även barnets initiativförmåga och hjälpsamhet gentemot andra. Ett rimligt personligt ansvar leder alltså till ett ökat prosocialt beteende där barnet även lär sig att man måste ta konsekvenser av de handlingar man gör.

Om man respekterar barnet och vill att det skall förstå nya saker och få lära sig ett gott beteende på ett sunt sätt, så är det bra att använda sig av förklaringar och resonemang. Om barnet har slagit till ett annat barn, så hjälper det barnet om det inte bara blir tillrättvisat utan också får en förklaring på varför det var fel. Det triggar till en bättre empatiförmåga när barnet får förstå vad som händer och vad hon eller han gjorde som kanske sårade någon annan. Om man som förälder direkt ryter till och kanske t.o.m. själv slår till barnet i fostrande syfte, så hjälper det inte barnet att utveckla sociala färdigheter, tvärtom. Blir man själv respektlöst bemött med slag så slår man oftast också andra. Får man heller inga förklaringar på varför det man gjorde var fel, så förstår inte barnet heller att sluta med det. (Raundalen 1997:83-86,120-121,131,161,199; Graff 1996:45) Det kan också vara bra att sätta ord på och förklara det man gör för barnen. Det ökar förståelsen för olika saker och förstärker budskapet när man inte bara visar modell i handling utan också sätter ord och förklaringar till. Om man någon gång som förälder har gjort saker som man ångrar och man vet att barnet såg det, så kan man efteråt förklara och säga att det inte var bra gjort. Då har barnet lättare att radera händelsen och inte efterfölja den. (Raundalen 1997:79,89)

Raundalen (1997:37,81) menar att barn som växer upp i familjer med auktoritativ och vägledande fostran blir mer sociala och ansvarskännande individer med omsorg om andra än de som växer upp med auktoritär eller fri fostran. Barn som fostras av auktoritativa föräldrar blir alltså så att säga "kompetenta" barn med goda sociala färdigheter. Raundalen (1997:48) menar vidare att de barn som får en väldigt sträng och moralistisk fostran däremot kan uppträda väldigt exemplariskt när någon är närvarande men bete sig respektlöst när ingen ser på. De sociala spelreglerna finns bara där när barnen är under bevakning men de är inte inristade naturligt i barnets beteende och vilja betonar.

När barnet blir sett och respekterat för den den är så öppnar det också upp barnets ögon för att kunna se andra och leva sig in i deras liv poängterar Gustafsson (1991:257). På samma sätt gäller det förmågan att lyssna på andra. De som blivit lyssnade till och fått sina åsikter respekterade har också lättare att lyssna till andra och därefter känna empati menar Carling & Cleve (2005:74). Att få känna sig hörd dämpar även aggressioner och destruktiva utåtageranden påpekar Raundalen (1997:190,192). Barns utveckling av empati beror till stor del också på hur uppväxtklimatet och samspelet i familjen är, helt enkelt hur man bemöter och behandlar varandra. Även den omsorg och ansvar barnet får, den modell man visar och de förklaringar man ger påverkar. (Raundalen 1997:12,69,72,102; Juul 2005:119)

Raundalen (1997), Juul (1997), Hindberg (1999), Gray (2001), Hougaard (2004) och Graff (1996) påpekade alla i sina böcker att våld och aggressivitet, som ingendera förmedlar respekt till en annan människa, påverkar negativt på barnets utveckling av sociala färdigheter. Om man som förälder slår till sitt barn när man tappar besinningen så lär sig barnen att aggression och våld är lösningen när de själva mister kontrollen. Därför finns en risk att de barn som slår andra själva också har blivit slagna. Genom våld uppfostrar man bara med stor chans aggressiva och våldsamma barn, som inte vet hur man respekterar andras integritet. (Hougaard 2004:65; Raundalen 1997:120-121,131,161,202; Gray 2001:27; Juul 1997:81) I många fall kan det också leda till t.ex. mobbning, vilket inte visar på goda sociala färdigheter. (Raundalen 1997:168,170; Hindberg 1999:60) De barn, vars integritet blir kränkt av exempelvis våld, kan vanligtvis reagera med aggressivitet, vrede eller rädsla på andra barn som visar att de behöver hjälp och gråter menar Raundalen (1997:75,168,170,202) och Juul (1997:81).

Kriminella ungdomar, kommer ofta från hem där det pågår stridigheter mellan föräldrarna och där parrelationen präglas av respektlöshet. Många barn börjar reagera aggressivt på föräldrarnas intensiva konflikter och den laddade atmosfären i hemmet poängte- rar Raundalen (1997:120-121,131,161,171,176-177) och Graff (1996:31). Vill man där- emot att barnen skall kunna ha en viss självkontroll i vardagen, t.ex. i situationer när de blir arga, så måste man tala med dem och själv visa modell på hur man kan ha självkon- troll. Som förälder kan man dämpa mycket aggression genom att själv avstå från våld och istället för att skrika åt barnet tala i normal ton på ett lugnande sätt. Detta visar på ett respektfullt bemötande där man lär barnen att man kan hålla sig lugn och behärskad fastän man blir arg menar Raundalen (1997:137).

5.1.2 Respektens betydelse för barnets självkänsla

De flesta av studiens fostringsböcker lyfte fram att ett respektfullt bemötande och känslan av att känna sig accepterad har stor betydelse för självkänslans utveckling. Böckerna betonade också det viktiga i att barnet får känna sig sedd, älskad och respekterad för just den hon är. En av de mest skrämmande upplevelserna för ett barn är att inte bli sedd och därmed känna sig tillintetgjord. Barnen behöver få vara känsliga, sårbara, ledsna, arga, glada o.s.v. och deras längtan efter att bli tagen på allvar utan att behöva ändra på sig behöver gäms. Att veta att man får vara den man är och ändå bli ovillkorligt älskad är som rent guld för själen och ens självkänsla. Detta betyder förstås inte att barnet skall få göra precis vad det vill och att allt är tillåtet utan det att barnet inte skall behöva bli någon annan än den i grunden är. Dessutom behöver den upprördhet eller sorg som ligger bakom en del av barnets beteenden i så fall tas itu med istället för att man anklagar själva personen. Det är viktigt att föräldern respekterar barnet som sådant och inte försöker ändra på det så att det överrensstämmer med hur föräldern vill att barnet skall vara. Genom att vara intresserad för vem barnet innerst inne är och hjälpa det att formu- lera sig så äkta som möjligt, så får barnet också en förståelse för att han eller hon är vik- tig och intressant. Det i sin tur bidrar till en bättre självkänsla och en större självrespekt. (Gustafsson 1991:166,200,257; Graff 1996:63,110; Juul 2005:82; Hougaard 2004:88; Hellsten 2000:119; Raundalen 1997:190,192; Gray 2001:29) Gustafsson (1991:140) ansåg vidare att om föräldrar kan förmedla till barnen att de har lika mycket att lära sig

av barnen, som barnen har att lära sig av föräldrarna, så stärker det också barnets självkänsla och förståelse av att deras åsikter är viktiga och har betydelse.

Raundalen (1997:36,196), Juul (1997:214), Carling & Cleve (2005:66) och Coloroso (1995:71,80) betonade alla att när man respekterar och tror på barnets egna resurser och vågar ställa rimliga krav och ge barnen ansvar så förbättrar det inte bara deras initiativförmåga och hjälpsamhet gentemot andra, utan ger barnen också större medvetenhet om vad de klarar av vilket resulterar i en bättre självkänsla och större självtillit. Självtillit är i sin tur en god grund till att bli en ansvarsfull och stark människa. Så länge det inte hotar liv, hälsa eller moral så bör barnen till stor del få vara med och ta beslut i saker som angår dem och kunna ta följderna av de besluten. Dock skall ansvaret vara rimligt och barnets ålder och utveckling skall tas i beaktande och respekteras. Annars blir det bara höga krav som åtföljs av misslyckanden, vilket inte leder till en god självkänsla.

Fostran och självkänsla

Beroende på vilken fostringsstil man använder sig av som förälder så bemöter man också barnet på olika sätt. Det i sin tur har inverkan på hur självkänslan utvecklas hos barnet. Carling & Cleve (2005:16,22) redogör för att den fria fostran inte hjälper till att utveckla en sund självkänsla hos barnet. Barnet kan känna sig älskat, respekterat och på det viset få en god självkänsla men om barnet får allt serverat för sig, inte blir given ansvar och på något sätt får en stämpel på att ”du är så liten och kan inte det här, så jag som förälder gör det istället för dig” så hjälper det inte barnet till att börja tro på sig själv. Man mindreförklarar barnet vilket sätter sig på barnets självkänsla. Även om barnet skulle tro att det klarar av något så har föräldrarna gjort barnet så lat att det låter sig bortskämmas vilket inte gör barnets blivande partner en god tjänst heller. Att inte låta barnet få prova på, göra själv eller ta vissa beslut på egen hand är att visa respektlöshet mot barnets inneboende resurser och förmågor anser Raundalen (1997:36,91), Coloroso (1995:37,71) och Gustafsson (1991:108).

I fostringsböckerna lyftes det även fram att den auktoritära fostran inte heller är bra för barnets utveckling av självkänslan, egentligen är den förödande för barnets utveckling av empati och till att bli en självständig vuxen. I en stark auktoritär familj finns ingen respekt för barnens riktiga jag utan istället måste barnet underkuva sig auktoriteterna.

Detta var ett vanligt fenomen bara ett århundrade tillbaka. Att leva i ett hårt hemmaklimat med hot om straff eller direkta bestraffningar tär på självkänslan. Det ger ett budskap om att barnet är så dåligt och olydigt att det förtjänar dessa hemskheter. När barn blir undertryckta och är under makt reagerar de ofta med att känna sig misslyckade och utan värde. Detta varierar förstås beroende på vilken personlighet barnet har men det krävs inte mycket för att barnet skall börja nedvärdera sig själv. Det i sin tur väcker skam, ledsamhet och aggression som de antingen utåtagerar med eller sväljer. När barnet ofta blir bestraffat, byggs en rädsla upp om att göra fel. Deras goda uppförande grundar sig därför ofta på rädsla eller för belöningens skull av föräldrarnas godkännande, inte p.g.a. en god självkänsla, självbehärskning eller ansvars känsla. Detta är ingen bra grund för barnets framtida liv och sina framtida relationer. Många kommer att söka bekräftelse på alla sätt och vis och göra allt för att vara den andra till lags, vilket kan resultera i utnyttjande. Man ser inte sitt existentiella värde utan måste förtjäna det, vilket är nedbrytande för en människa i längden. (Juul 1997:10,17,53,55,116; Juul 2005:67,149; Hougaard 2004:66; Coloroso 1995:20; Hellsten 2000:99; Gustafsson 1991:109-111; Hindberg 1999:60; Graff 1996:57)

Coloroso (1995:99,127,260) och Gray (2001:29) poängterar båda att om barnen misslyckas skall man inte rädda dem och göra upp deras misstag för dem (jmf. fri fostran), men inte heller lämna dem helt ensamma med problemet eller ännu värre straffa (jmf. auktoritär fostran). Som förälder skall man stå vid sidan och ge barnet stöd. Detta gör att barnet kommer ur problemet med värdigheten i behåll och med en eventuellt bättre självkänsla. Det är väldigt viktigt att barnen får uppleva att någon tror på dem, litar på dem, lyssnar på dem och bryr sig om dem. Som barn kan det också ta tid att lära känna igen sina egna känslor, men under tiden kan man som förälder lära dem att dessa känslor är viktiga, att barnen kan handskas med dem själva och att de kan räkna med stöd och vägledning när de misslyckas.

Den goda självkänslans betydelse

Raundalen (1997:36-37,40,94,101) lyfter fram betydelsen av en god självkänsla hos människan. Det är utifrån den man ser på sig själv och andra, avgör vilka beslut man tar, vad man tror sig är värd o.s.v. Det handlar inte om att man skulle bli skrytsam och tro att man är bäst i världen utan om en sund självbild och känsla av att man betyder något.

Att ha självhävdelse och kunna stå på sig betyder inte att man inte kan vara omtänksam och respektfull mot andra. Att ha en stark självkänsla betyder bara att man vet vem man är och att man är värdefull. Man låter sig inte lika lätt trampas ner av andra eller börja göra saker som känns fel bara för att passa in. Man får också lättare att stå emot gruppträck. När ett barn växer upp med en god självkänsla och märker att den klarar av att bemästra saker och inser att dess åsikter är av betydelse så bidrar det också till en tro på sig själv och en vilja att sträva längre och uppnå sina drömmar och mål. Man kan ändå inte dra en slutsats att barn som fått en uppfostran som lett till positiv självkänsla samtidigt leder till ett prosocialt beteende, men det hjälper dock en stor bit på vägen. En god självkänedom och självkänsla underlättar förståelsen av andra, vilket i sin tur leder till att man lättare kan bemöta dem på ett gott sätt.

5.2 Respektens betydelse för familjens samspel

”En familjs ramar byggs upp utifrån värderingar, traditioner, rutiner, plikter och uppgifter som var och en förväntas utföra och utifrån hur man förhåller sig till varandra. I bästa fall bottnar detta i kärlek, ömsesidig respekt och omtanke om varandra.” (Carling & Cleve 2005:64)

5.2.1 Konstruktiva och välmående relationer

Det lyftes fram i fostringsböckerna att respekten har betydelse för ett välfungerande samspel i familjen. Det lyftes också vidare fram att föräldrarnas relation och respekten dem sinsemellan påverkar på hela familjens relationer och välmående. (Juul 1997:26,31,62,219; 2005:76,119,125; Hellsten 2000:52,139-143; Gustafsson 1991:139-140,240; Raundalen 1997:171) Juul (2005:76,125) och Coloroso (1995:38) betonar att det bästa man kan göra för sina barn är att ta hand om sig själv och sin parrelation. När man som föräldrar mår bra påverkar det på hela atmosfären i hemmet samt kvaliteten på samspelet mellan familjemedlemmarna, vilket resulterar i att barnen också kan må bra. Som förälder bör man därför vara uppmärksam på partners välmående och visa respekt för dess åsikter och behov. Genom att vårda sin kärleksrelation och ta hand om varandra kan man hålla kärleken levande och känna ett tryggt stöd av den andra i föräldraskapet.

Hellsten (2000:139-143) menar att ju bättre mannen och kvinnan kan se och uppskatta varandras olikheter desto mer stimulans får deras förhållande. Han menar att manlighet och kvinnlighet har sin egen plats i föräldraskapet och barnen behöver bådadera. Om respekten är bristfällig i föräldrarnas relation och man har svårt att gå varandra tillmötes och respektera varandras olikheter så påverkar det även på hela familjens välmående. Barn känner bättre av de negativa spänningarna i luften än vad man kanske tror. Därför är det viktigt, menar Gustafsson (1991:139-140), Juul (1997:26,219) och Hellsten (2000:52) att man kan respektera och acceptera varandras olika synpunkter och komma fram till en kompromiss, fastän man har olika åsikter i t.ex. fostringsfrågor. Det är alltid ett risktagande att leva tätt ihop med andra människor, eftersom man kommer att behöva slipas mot varandra och mellan varven göra en förändring hos sig själv. Det handlar om att mötas på halva vägen, vilket är en förutsättning för en nära fungerande relation.

Juul (1997:252-253) var ensam om att påpeka människans olika roller inom familjen. Han menade att när man får barn och går in i ett föräldraskap, så blir det lätt att man främst ser barnet och varandra som barnets föräldrar. Det är dock jätteviktigt att man kan möta varandra som partners och inte främst som föräldrar. Rollen som förälder är bara en dimension av ens liv. Både ens egna och partners gamla behov, intressen och drömmar finns kvar trots att man gått in i en ny roll, vilket är viktigt att respektera.

Hellsten (2000:46,50,66-67) lyfter fram att man i relationer behöver respektera varandras behov av frihet och utrymme samt att inte göra den andra till ett föremål för alla ens krav. Kärleken flyr krav och det är inte respektfullt heller att förvänta sig en massa av varandra hela tiden. Kärleken kan bara leva i den frihet som uppkommer genom respekt för motparten. När man visar respekt i en relation betyder det bl.a. att man själv tar ansvar för sina problem och felsteg istället för att låta motparten bära dem eller få skulden. Det är också viktigt att man värdesätter sig själv så högt att man inte tolererar att bli behandlad hur som helst av andra människor, inte minst sin egen familj och partner. Men det handlar också om att våga bli älskad och ta emot av vad den andra vill ge. Det i sin tur lär en själv att älska och respektera andra.

Likvärdiga relationer

Carling & Cleve (2005:23,26,240) och Juul (1997:14,30,38) menar båda att det är en ny tid med strävan mot jämlikhet samt respekt för den enskilda människan och hennes rätt till personlig utveckling inom familjen. Jämlikheten gäller både mellan man och kvinna, som mellan vuxen och barn. Det är viktigt att alla skall få ta sin plats i hemmet. Barnen skall ha rätt att bemötas respektfullt och ha rätt till medinflytande och delaktighet i beslut som angår barnet själv. Detta har bidragit till att det blivit nya kvaliteter i familjens samspel.

Juul (2005:22) beskriver ordet likvärdighet med orden ”av samma värde” och ”med samma respekt för båda parter personliga värdighet och integritet”. Detta innebär att alla har ett egenvärde och att ingen är mer värd än den andra. Dock har likvärdighet inget att göra med snällhet. Man kan vara arg och upprörd på andra fastän man behandlar dem likvärdigt. Det handlar helt enkelt om hur man uttrycker sin ilska. När man upplever sig likvärdigt behandlad så blir man inte kränkt eller tilltalad på ett nedlåtande sätt. Den ömsesidiga respekten behöver finnas i ett likvärdigt samspel för då är det också lättare att samarbeta och kommunicera, vilket påverkar samspelet i familjen till det bättre. (Juul 2005:25; Raundalen 1997:174-175; Gray 2001:295; Hougaard 2004:44)

För att alla parter i en familj skall trivas och kunna växa som människor så behöver relationerna bygga på likvärdighet. Likvärdigheten bygger på att man kan se en annan människa och dens olikheter från en själv och ändå respektera honom eller henne. Ofta tror man att man måste vara exakt likadana och tänka på samma sätt för att kunna leva tillsammans. Men olikheter är egentligen en resurs, som gör att man lättare kan komplettera varandra på olika områden. Alla behövs med sina olika personligheter och erfarenheter. Det handlar alltså om att kunna respektera varandras olikheter men se på varandra med jämlika ögon. (Juul 1997:26,242-243; Hougaard 2004:51; Gustafsson 1991:240) Dock påpekar Juul (1997:245) att olikheter också förstås kan ha sina negativa sidor och bl.a. skapa missförstånd. Då är det viktigt att man har tålamod, överseende och vet hur man löser konflikter konstruktivt när de uppstår.

Hougaard (2004:20) lyfter ändå fram den synpunkten att fastän man självfallet skall respektera barn för vilka de är och de bör betraktas som likvärdiga medmänniskor, så

får man ändå inte som förälder tappa ansvaret för barnen. Att möta barnen med respekt och jämlikhet betyder inte att man skall tilltala dem som jämbördiga samarbetspartner med exakt samma rättigheter som de vuxna. Konsekvensen kan nämligen då bli att man i praktiken hoppar över fostringsdelen med alla komplikationer och frustrationer som hör ihop med den och i så fall börjar det mer likna den fria fostran som man konstaterat att inte är till uppbyggelse för barnet.

5.2.2 Barnets respekt för föräldern

Det som kommit fram i litteraturstudien är att familjens samspel påverkas av huruvida barnet respekterar sina föräldrar eller inte. Bemötandet mellan barnet och föräldern har alltså stor inverkan på hela samspelet. (Carling & Cleve 2005:63,69,231,240,246; Hougaard 2004:40,43-44; Hellsten 2000:7,125-126,129; Juul 1997:42,201; Coloroso 1995:13,24,103-104,174; Raundalen 1997:102,114,208) Den kristna tron och den kultur den fört med sig har präglat västvärlden rätt mycket i olika värderingar och tankesätt genom historien. Bibeln uppmanar både i Andra Moseboken 20:12 och i Efesierbrevet 6:1-3 att man skall hedra, respektera och lyda sina föräldrar. Verserna förmanar att visa aktning för sin far och mor. Det är det första budet som följs av ett löfte: för att det skall gå en väl och man skall få leva länge på jorden. I vers 4 varnas dock föräldrarna till att inte reta upp sina barn utan istället fostra och vägleda dem fram. Barn är idag mycket mer frimodiga än vad barnen bakåt i historien har varit. Idag vågar barn säga emot, höja rösten o.s.v. Att barn inte är nedtryckta och måste hålla tillbaka sina åsikter är bra, men det finns en negativ sida med det också. Frimodigheten har gjort många respektlösa. En del föräldrar har på ett ofrivilligt sätt gett över kontrollen till sina barn, vilket har bidragit till att barnen har börjat mer styra sina föräldrar och andra vuxna. Det är dock skrämmande för barnet att uppleva att det har ett psykologiskt övertag i familjen och det bidrar även till ett visst förakt mot de ”svaga” föräldrarna som inte kan stå på sig. Allt detta bidrar till ett obalanserat samspel i familjen. (Carling & Cleve 2005:63,231; Hougaard 2004:40; Hellsten 2000:125; Korczak 1988:39)

Hellsten (2000:7,129) skriver också om dilemmat att barn inte längre verkar respektera eller vill samarbeta med de vuxna. Han menar att barnen först måste lära sig att respektera före de kan samarbeta. Juul (1997:42) påpekar istället att barn inte alltid respekterar

just för att de samarbetar. De har bara lärt sig av föräldrarna respektlöshet och samarbetar omedvetet efter det eller att föräldrarna gett barnen allt för stort utrymme, som barnen då tar åt sig. De samarbetar helt enkelt. Om man som förälder vill få respekt så måste man även själv ge det åt barnen, men det handlar också om att ta tillbaka sin sunda auktoritet och sitt ansvar som förälder menar Coloroso (1995:13,24) och Hellsten (2000:92-93,114).

En viktig sak som Carling & Cleve (2005:69) och Raundalen (1997:102,114,208) lyfte fram var att en god relation till föräldrarna och en naturlig respekt gentemot dem bidrar till att barn även har lättare att respektera föräldrarnas givna gränser och straff. Om barnet inte har en bra relation till föräldrarna och ännu till upplever bestraffningarna som orättvisa och kränkande, så har straffen ingen god påverkan på barnet utan leder istället bara till förakt, aggression och eventuellt våldsamt beteende gentemot föräldern. Raundalen (1997:206), Graff (1996:61), Hellsten (2000:125) och Korczak (1988:39) menar att om föräldrarna inte kan vara konsekventa i sina ”hotelser” eller inte alltid gör vad de har sagt att de skall göra, så mister barnet också respekten gentemot deras uppmaningar och anvisningar och har svårt att följa dem. Konsekventhet är alltså en nyckel till att skapa trovärdighet och respekt, för då vet barnen att föräldrarnas ord gäller och står fast.

Coloroso (1995:39 ff.,54) har ett annat ord för auktoritativa föräldrar och det är ”ryggradsföräldrar”, nämligen för att de har rak ryggrad där de står på sig och är konsekventa i sitt beteende, men ändå respekterar barnen och ser till deras bästa på ett kärleksfullt sätt. Hon menar att ryggradsföräldrar inte kräver respekt av sina barn, istället visar de respekt och lär ut den. Barnen får lära sig att de kan säga nej om något känns fel. De lär sig att lyssna på andra för att de själva blivit hörda samt att hysa respekt för andra och veta att de själva har rätt att bli respekterade. Genom att inte kräva respekt utan istället förtjäna den genom att själv vara ett gott föredöme och respektera barnet, så kommer barnet också ha lättare för att kunna respektera föräldern.

Får kräva respekt av barnet

Inom familjens samspel har föräldrarna, precis som barnen, rätt att bli behandlade med respekt och värdighet menar Coloroso (1995:103-104,174), Carling & Cleve (2005:63,231,246) och Hellsten (2000:126,158). Det är viktigt att föräldrarna kan börja

ta mer utrymme för sig själva och varandra allt eftersom barnen blir äldre. De menar att det är viktigt att barnen lär sig att förstå det och kan respektera det. Det handlar om en respekt för föräldrarnas egna behov där barnen också på samma gång lär sig att man måste ta andra i beaktande. (Carling & Cleve 2005:240; Coloroso 1995:59; Juul 1997:35,202) På samma gång menar Carling & Cleve (2005:246) att man bör ha ett san- sat samtal med barnen om vad respekt innebär. T.ex. att man inte ropar ut att maten smakar illa, när föräldern har stått i köket och kokat. Barnen behöver inte alltid tycka om allt, hålla med om allt o.s.v., men det betyder inte att de får vara uppkäftiga eller prata respektlöst, eftersom det aldrig är till uppbyggelse för relationerna.

Fyra författare betonade att barn skall ha rätt att få bli arga och uttrycka sina aggressio- ner, så länge det är inom rimliga gränser. Precis som den vuxne inte får tappa kontrollen och kränka någon annan med sin ilska, så skall föräldrarna inte heller tillåta att barnet utför våld, hån, hotelser eller förolämpningar mot varken sig själv eller partnern. Både för att ingen människa förtjänar att bli utsatt för en sådan behandling men också för att lära barnet ett bättre sätt att tackla situationen. (Coloroso 1995:174; Carling & Cleve 2005:231; Hellsten 2000:126,158-159; Juul 1997:35,202,248)

Respekt av rädsla eller beundran

Juul (1997:20,201) menar att genom världshistoriens gång har man alltid funderat över hur man skall få barnen att respektera det som de vuxna säger. I många fall har man använt hård disciplin för att få barnen att göra precis så som föräldrarna vill. Detta har gjort att barnen har fått respekt för makt och auktoriteter, men inte för föräldrarna i sig som personer. Enligt Korczak (1988:14) skapar känslan av maktlöshet alltid respekt för makt. Men frågan är om man vill ha en sådan respekt av barnen? Lydnadspedagogiken, även kallad auktoritär fostran, har varit väldigt aktuell under historiens gång. Barn be- hövde länge veta hut och lyda allt vad föräldrarna sa. Det handlade till stor del om att lära sig repliker utantill och kunna säga dem vid de rätta tidpunkterna. Genom detta vi- sade man att man var väluppfostrad och gjorde föräldrarna heder. Detta synsätt börjar gladeligen avta, eftersom lydnadspedagogiken är ödeläggande för ett barns utveckling till självständigt tänkande och till att bli en empatisk vuxen. Inte heller väcker det trygghet, tillit och en sund respekt gentemot den vuxna auktoriteten, istället skapar det förakt. Istället för beundran grundar sig respekten dessutom på fruktan, vilket inte hjäl-

per till att skapa ett gott samspel i familjen. (Gustafsson 1991:109-111; Juul 1997:17,20; Juul 2005:59,67,148-149; Hougaard 2004:44) Bibeln har en väldigt intressant och talande text angående just detta. I 1 Joh. 4:18 står det: ”Rädsla finns inte i kärleken, utan den fullkomliga kärleken fördrivar rädslan, ty rädsla hör samman med straff, och den som är rädd har inte nått kärlekens fullhet.”

Vad som får barnet att respektera

Gustafsson (1991:256) menar att respekten för det skapta och levande finns djupt nedlagt i de flesta barn. Man måste bara se till att man lyfter fram det hos barnet och inte tynger ner det. Om barnet märker att föräldrarna verkligen bryr sig och vill umgås och lyssna, så brukar barnet också kunna lättare besvara föräldrarnas uppmaningar och tillmötesgå deras önskningar. Det handlar om ett genuint samspel helt enkelt med flexibilitet och lyhördhet. Då en förälder tar sig tid att bry sig om och beakta ett barns vilja, stärker det barnets bindning till föräldern och skapar en allsidig samarbetsvilja. Om barn dock tvingas dölja sina önskningar och impulser, för att de är rädda att få nedlåtande kommentarer eller inte bli tagna på allvar, så kommer de också att dölja sin genuina önskan till samarbete och att vilja mötas på halva vägen. (Gustafsson 1991:186; Graff 1996:61-62; Gray 2001:27,295; Carling & Cleve 2005:74; Korczak 1988:63)

5.2.3 Klimatet i hemmet

I litteraturstudien steg det fram att respekten inom familjen påverkar på hela klimatet i hemmet. I en trivsamt atmosfär av lyhördhet, öppenhet och glada skratt är det lätt för barnens goda sidor att komma fram. Det är kvaliteten i samspelet som påverkar hur vi mår och hur sunt vi utvecklas som individer. Människans välbefinnande vilar alltså till stor del på klimatet och atmosfären i hemmet. Om de såkallade rätta elementen inte ingår, som t.ex. respekt, så vantrivs vi. Humorn är en viktig nyckel till ett lättsamt och trevligt hem och det underlättar också ifall man inte alltid behöver ta så allvarligt på saker och ting. När man skrattar i en familj är det dock viktigt att barnen förstår att man skrattar med dem och inte åt dem, så att de inte känner sig kränkta. (Juul 1997:31,187; Juul 2005:22; Carling & Cleve 2005:69; Korczak 1988:40)

Konflikter

Raundalen (1997), Juul (1997; 2005), Hougaard (2004), Carling & Cleve (2006) och Coloroso (1995) menar att respekten har en stor betydelse när man reder upp konflikter i familjen. Ju större respekt man visar gentemot varandra, desto lättare är det att gå varandra tillmötes och skapa ett smidigare samspel. Raundalen (1997:69,72,174-175) anser att det i en familj är nästan oundvikligt att bråka och vara oense om olika saker. För barnen är tillfälliga stormar och konflikter helt okej så länge de vet att det går över och problemen reds upp. Det är inte själva konflikterna i sig som är skadliga eller borde undvikas utan det är kvaliteten på dem som har betydelse. Den viktiga frågan är om man kan lösa konflikterna på ett respektfullt sätt. Juul (2005:25) och Hougaard (2004:75) betonar att fastän man har full rätt till sina åsikter och känslor så behöver man inte uttrycka dem på ett nedlåtande sätt eller med onödig irritation i rösten. Detta kan behöva lite insikt, övning, ansträngning och tålmod. Juul (1997:31; 2005:119) påpekar att sättet man löser konflikter på sinsemellan i familjen har stor inverkan på hur tonen, stämningen och atmosfären är i hemmet. Om man försonas igen på ett respektfullt sätt så kan relationerna t.o.m. växa sig starkare. Juul (1997:31-32,221), Carling & Cleve (2006:68), Coloroso (1995:142-143) och Raundalen (1997:147) påpekar alla att när det blir stridigheter mellan barnet och föräldern så är det alltid den vuxnes ansvar att ta tag i konfliktlösningen. Speciellt så länge barnet är litet. När föräldrarna tar sitt ansvar och tar tag i konflikter på ett konstruktivt sätt så får barnen också en god modell för hur de skall lösa konflikter när de uppstår.

Juul (1997:79,86) och Raundalen (1997:147) menar att uppredning av oenigheter och konflikter visar på respekt, för det innebär att man vill gå den andra tillmötes och inte lämna den sårad. Dessutom dämpar det till stor del eventuella aggressioner. En smärta lämnas kvar i människor, antingen omedvetet eller medvetet, efter olösta konflikter. Om man lever i en familj med mycket konflikter som aldrig reds upp eller får en klar lösning med försoning så är det också svårt att glömma dem. Stämningen kan lätt bli spänd och man går och är småirriterad på varandra istället. I en familj är omsorgen om varandras integritet viktig. Att lämna varandra sårade och upprörda utan att våga säga förlåt, kan leda till att det blir svårt att trivas i sitt eget hem och med de relationer man har där.

5.3 Respekt genom samspel och fostran

”Vi kräver respekt, ja varför inte ödmjukhet inför den ljusa, rena, obefläckade, sälla barndomen.” (Korczak 1988:74)

5.3.1 Låta barn vara barn

Coloroso (1995:10,24,59-60) och Korczak (1988:40,57) poängterar att barn har rätt till respekt i alla avseenden, precis som vuxna. Inte därför att de beter sig på ett visst sätt eller presterar vissa saker, utan helt enkelt bara för att de finns till. Barnen är värda be-
sväret med att riva ner det gamla och destruktiva i familjen och bygga upp en ny ryggs-
radsstruktur i hemmet. Coloroso (1995:13,24) och Hougaard (2004:75) betonar vidare
att om det någonting man själv inte vill utsättas för som förälder, som t.ex. att bli skri-
ken åt, så har man ingen rätt att göra det mot barnet heller. Det handlar om att undvika
kränkning av både sin egen och barnets integritet. Korczak (1988:51) menar att precis
som vuxna så har barn en framtid och ett förflutet. De har minnen, funderingar och erfa-
renheter. De glömmer och kommer ihåg, uppskattar och föraktar, är förnuftiga och gör
misstag, precis som föräldrar gör. Detta är någonting föräldrar oftare borde påminna sig
om. Risken finns att en del föräldrar kräver att barnen alla stunder på dagen skall uppfö-
ra sig ordentligt, dessutom efter föräldrarnas egna önskingar och mönster. Men Korc-
zak (1988:64) ifrågasätter ifall detta är rättvist. Han menar att inte ens vuxna klarar av
att hålla humöret uppe och bete sig exemplariskt hela tiden.

Gustafsson (1991:201) och Hellsten (2000:126) lyfter båda fram den synpunkten att
barn behöver få vara barn och att det är viktigt att de får släppa på spänningarna mellan
varven och bli arga, trötta, ledsna eller besvikna. Barnet behöver få möjlighet att ut-
trycka sina känslor och sin aggression inom rimliga gränser, precis som den vuxne ock-
så har rätt till det. Barn som kan uttrycka vrede mot sina föräldrar nu som då visar
egentligen ett tecken på tillit. Barnen litar på föräldrarnas kärlek så mycket att de tillfäl-
ligt vågar lösgöra sig ur den. Gustafsson (1991:201) säger också att om föräldrarna har
bra kontakt med sina vardagskänslor och inte alltid sätter locket på så kanske risken för
kränkning mot barnen minskar. Gustafsson (1991:175-176) menar att vi allt för ofta
hänger upp oss på barnens beteende och försöker på olika sätt rätta till det, utan att rik-

tigt se vad som händer med barnets ögon. Man uppfostrar och disciplinerar, undervisar och behandlar, förklarar och reder ut. Det man dock ofta glömmer är att gå in i barnets utsatthet och dess obegränsade kreativitet. Det talas mycket om ”barnperspektivet” men det praktiseras allt för sällan.

Korczak var en pedagog som så att säga vigde sitt liv för barnens skull. Han var en av drivarna till att barnen skulle bli bättre bemötta och behandlas med respekt redan under början av 1900-talet. Han lyfte upp flera saker som var viktiga att respektera hos barnen. Bl.a. betonade han det viktiga med att respektera barns misstag och felsteg som görs på vägen genom barndomen fram till vuxenlivet. Det är naturligt för barn att vilja lära sig mera, upptäcka nya saker och försöka förstå sin omvärld när de växer upp. Det finns många misstag och felsteg som kan göras på den vägen, men det behöver ges utrymme och finnas en respekt för denna strävan efter kunskap. Det blir så lätt att man bara ser det sönderslagna glaset som gick i tusen bitar men inte det lilla skärsåret i barnets finger. (Korczak 1988:51-53; Gray 2001:29) Barnen kan ibland ta lång tid på sig att göra olika saker, speciellt om det är någonting nytt som barnet vill prova på eller lära sig så går det inte alltid så fort. Det är viktigt att respektera den tid det tar för barnet att göra nya saker på och inte skynda eller pressa på barnet. Det finns vuxna som har en tendens att alltid vara lite framfusiga i möten med barn, som på något sätt har svårt att vänta in barnen. Att leva med en sådan vuxen innebär en risk för stress menar Korczak (1988:56) och Gustafsson (1991:42).

Någonting som är viktigt men som endast Gustafsson (1991:240-243) tog upp var att det är viktigt att respektera barnets sorg och sorgprocess. Barn kan sörja precis som vuxna, men ofta på ett litet annorlunda sätt. Även om man inte alltid ser sorgprocessen lika tydligt hos ett barn så kan många tankar och känslor ändå snurra runt på insidan. När något plötsligt eller oväntat händer i ett barns liv bör grundregeln vara att ändra så litet som möjligt i barnets tillvaro och att låta barnet finnas kvar i de miljöer där det kan känna trygghet. Barns behov av tröst kan vara enormt, men de behöver inte bara tröst utan också närstående som kan förklara vad som har hänt och hjälpa till att reda ut sammanhang. Man behöver vara fullständigt ärlig när man förklarar en situation, med så ingående information som möjligt med utgångspunkt från barnets ålder och mognad. Ett barn måste förstå vad som hänt för att kunna sörja. Halvsanningar avslöjas av barnet

förr eller senare, och kan då reagera väldigt starkt, speciellt mot den som inte var ärlig vid en så kritisk situation i deras liv. Man bör alltså därför respektera barnets rättighet att få veta sanningen på dess nivå, så att barnet kan bearbeta det som hänt. Barnet behöver också få möjlighet att uttrycka sina upplevelser eller sin sorg genom att tala om det, rita teckningar, lyssna på musik eller skriva.

När man talar om djupa saker med barn så kommer man ofta att bli överraskad av hur intelligent och kreativt barnet egentligen är menar Gustafsson (1991:258-259). Det är viktigt att man kan vara öppen för och respektera barns alla drömmar, önskningsar, rädslor o.s.v. Om man gör det och därtill lär barnen att handskas med dem, så kommer de att ha glädje av det hela livet. Det handlar om att möta barnet där det är just då och låta det få hitta sin egen väg fram i livet. (Coloroso 1995:253; Gustafsson 1991:43; Juul 1997:183) Barnen är värda uppmärksamhet och kvalitetstid tillsammans med föräldrarna. De skall inte endast få den strötid som blir över anser Gustafsson (1991:138). Det är dock viktigt att hitta balansen mellan närhet och distans till barnet, på samma sätt som man behöver ha det till sin partner. Insikten om att ge barnen andrum och frihet har stor betydelse samt förståelsen av att man som förälder inte ”äger” sina barn. För stunden har man ansvar för barnen, men en dag flyttar de ut och då har man inte mycket mer att säga till om. Att ge distans och låta barnet få prova sig fram själv och lära sig av sina misstag är viktigt, precis som det är viktigt att förstå att den nya generationen är annorlunda än sin egen. (Hellsten 2000:67-68,91,104; Korcak 1988:56)

Coloroso (1995:233-234), Gustafsson (1991:42), Juul (2005:59) och Gray (2001:29) anser alla att om man som förälder vill komma barnet riktigt nära inpå, så måste man närma sig det med respekt. Det som är speciellt viktigt är att föräldrarna kan respektera barnets egna gränser. Att visa respekt för sina barns personliga gränser innebär bl.a. att man inte kittlar eller kramar dem i den stunden de inte vill det själva. Detta hjälper barnet att märka dessa gränser själv och förstå att de skall respekteras och att det är de själva som har rätt att bestämma över sin egen kropp. Det innefattar också respekt för barnets vilja. Om barnet säger nej till något så skall man inte pressa. När man umgås med barn är det viktigt att vara lyhörd för ögonblicken av barns tvekan. För annars kan man göra två misstag, antingen att man inte respekterar barnets tvekan eller att man inte ens ser den. Om man gör någonting som barnet inte vill så måste man backa och respektera

det. Omsorgen och respekten för barnets personliga integritet är helt avgörande för dess utveckling som människa. Det hjälper en senare i livet att förstå ens värde och att ingen har rätt att utnyttja en.

Rimligt ansvar

Någonting som Korczak (1988:51), Raundalen (1997:36,196), Juul (1997:214), Coloroso (1995:80) och Carling & Cleve (2005:66) lyfte fram i sina böcker var vikten av att ha rimliga förväntningar på barnet enligt dess ålder och utveckling. Vuxna behöver respektera barnens okunnighet. De klarar inte av allt på samma sätt som vuxna och de har ännu inte lärt sig av alla de misstag de vuxna har lärt sig av. Barn är också barn och man kan inte kräva att de skall bete sig exakt som de vuxna. Därför behöver man också ha realistiska förväntningar på barnen och inte kräva mer än de klarar av. Allt för höga krav som åtföljs av misslyckanden leder inte till en god självkänsla.

Även fast man inte får ha för höga förväntningar på barn och kräva mer än de klarar av så är det ändå viktigt att man ger dem eget ansvar över olika saker. Det är viktigt att se och respektera barnets inneboende resurser och kunskap och därmed ge barnen en chans till att själva ta ansvar och prova på nya saker. Det är också viktigt att barnet får ta del av rimliga konsekvenser av sitt handlande, eftersom det är något man måste göra som vuxen också. Så länge det inte hotar barnets liv, hälsa eller moral, så bör de få bestämma själva till stor del och även ta följderna av sina beslut. Självförtroende är ett av de första stegen i barnets utveckling till att bli en ansvarsfull, rådig och stark människa, och den självförtroendet kommer i samband med att man får ta ansvar och förstå att man klarar av olika saker. (Raundalen 1997:36,91; Coloroso 1995:37,71; Gustafsson 1991:108)

En annan sak som lyftes fram i hälften av fostringsböckerna och som betonades som respektfullt, var att man som förälder alltid skall ta på sig ansvaret. När man är i samspel med sina barn är det svårt att undgå misstag, missförstånd eller att såra. Detta är helt mänskligt och acceptabelt men om man inte då kan ta ansvar för dessa saker som förälder, utan istället lägger skulden på barnet så har det uppstått ett problem. Inte bara när det sker misstag utan också annars är det den vuxne som skall bära hela ansvaret för samspelets kvalitet i förälder-barnrelationen. (Juul 1997:31-32,74,221; Carling & Cleve 2005:67; Hindberg 1999:55) I ett vuxenförhållande har båda lika stort ansvar för sam-

spelets kvalitet, men i föräldra-barnrelationen har den vuxna hela ansvaret. Även om barnen påverkar på samspelet så är de inte i stånd att ta ansvar för den. (Juul 1997:122,188-189; Hindberg 1999:55) Den personliga auktoriteten och respekten för den växer också varje gång föräldrarna är villiga att bära ansvaret för kvaliteten i familjens samspel istället för att ge barnen eller varandra skulden. (Juul 2005:152) Det är också viktigt att uppehålla den positiva generationsklyftan, vilket innebär att ett barn aldrig skall behöva bära en vuxens ansvar och bördor. Om föräldern är ensamstående finns det risk för att barnet börjar agera mer moget och med en vilja att ta ansvar för sin förälder. Men den uppgiften tillhör en annan generation och barnet skall få ha rätt att vara barn så länge det är ett barn. (Hellsten 2000:102-103; Hougaard 2004:37)

5.3.2 Se och acceptera det unika barnet

”Jo, du behövs..Med dina känsliga sinnen, din tunna hud, din sårbarhet, självömkan och aggressivitet, dina anspråk på att bli tagen på allvar utan att behöva förändra dig, ditt rastlösa sökande och din oro – just så behövs du.” (Gustafsson 1991:166)

En sak som har poängterats i fostringsböckerna är att man bör bemöta varje barn på ett individuellt sätt. Varje barn- och föräldrelation är unik och sätten man bemöter olika barn på kan vara oändliga (Carling & Cleve 2005:65; Graff 1996:21). Raundalen (1997:107), Juul (1997:15), Graff (1996:110) och Gustafsson (1991:43) säger att det är viktigt att kunna möta barnet som den unika individ den är, med dess känslighet och behov. Det som många författare vidare lyfte fram var hur viktigt det är att lyssna till barnet, beakta viljan och respektera dess känslor. Barnet behöver helt enkelt få bli sett och hört. (Gustafsson 1991:186,200,257; Juul 2005:169; Graff 1996:62-63,110; Gray 2001:295; Carling & Cleve 2005:74; Hougaard 2004:88; Hellsten 2000:119; Raundalen 1997:190,192) Som vuxen skall man aldrig tro att man förstår barnet helt och fullt och inte heller sätta ord på vad den känner och mår utan att ha lyssnat först. Man kan aldrig veta hur ett barn känner i en situation eller hur barnet upplever den, eftersom alla människor är olika. Att påstå sig veta det är respektlöst menar Gustafsson (1991:50,259).

Gray (2001:29) lyfter fram fem positiva budskap som bör förmedlas till barnen i familjen. Det är rätten att vara annorlunda än alla andra, alltså att få vara unik. Det är rätten

att begå misstag utan att bli bestraffad eller skriken åt. Rätten att uttrycka negativa känslor och säga hur man känner. Rätten att vilja ha mera och få chans att fråga efter mer av någonting man vill ha. Samt rätten att få säga nej om man inte vill, men med vissheten om att det ändå är föräldrarna som tar det slutliga beslutet.

Fostringsmetoder

Juul (1997:12,14,22,162) håller på teorin om att barn är sociala varelser som utvecklas i gemenskap med andra, alltså genom socialisation. Han menar att bara barn får vara tillsammans med vuxna som handlar mänskligt och socialt så utvecklar de själva de kvalitéerna också. Han menar därför att alla slags fostringsmetoder man försöker tillämpa på barn borde förbjudas. Juul påpekar att varje form av metod är överflödigt och gör barnet till ett objekt för föräldrarna. Metoder är inte bara ohälsosamt för barnen utan hämmar också de vuxnas utveckling och mognad samt bidrar till ett sämre samspel mellan föräldrarna och barnen. När man därför kommer på att en metod inte fungerar bör man inte bara direkt ersätta den med en ny. Barnet blir då ett experiment för vad som fungerar och inte fungerar.

Det är så viktigt att föräldern och barnet möter varandra människa mot människa. Att man som förälder kommer ner till barnets nivå och försöker förstå. Det handlar om att försöka förstå barnets beteende istället för att fostra det direkt. (Juul 1997:30) Att man som förälder är närvarande och inte över. Det blir så lätt att man som vuxen tror att man direkt vet bättre och hamnar i den överkloka positionen. (Juul 1997:204; Gustafsson 1991:140) Istället för att ta till metoder och göra exakt samma sak varje gång barnet gör någonting dumt, utan att ta hänsyn till det unika barnet eller den unika situationen, så bör man använda sig av dialog och hitta det bästa sättet för just det barnet. (Juul 1997:15) Alla barn är unika och man kan inte säga att alla barn skall behandlas och fostras på exakt samma sätt. Man måste se till deras personlighet och känslighet. Dock finns det allmänna ”sanningar” om vad olika typers fostran gör till barnet på längre sikt och därför kan man ge riktlinjer för hur barn skall bemötas. (Raundalen 1997:107; Graff 1996:52)

5.3.3 Förebild och rollmodell

”De talar som de lärt sig i sin omgivning, ger uttryck åt åsikter, imiterar gester, följer exempel. Det finns inte något sådant som ett obesmittat barn, alla är mer eller mindre påverkade.” (Korczak 1988:65)

En stor bit som lyftes fram i den litteratur jag studerat i var hur viktigt det är med att vara en modell och förebild för barnet. Det påpekades många gånger om att barn lär sig av det dom hör, ser och känner och att de praktiskt taget lär sig allt genom att imitera och samverka. De som spelar störst roll i denna process är såklart föräldrarna och systerkonen. (Coloroso 1995:142-143,179; Gray 2001:27; Hougaard 2004:27,75,108-109; Juul 1997:42,51,163-164; Raundalen 1997:12,62,71,76,80,102,121,131,147,172,197; Korczak 1988:65; Gustafsson 1991:144; Graff 1996:121; Carling & Cleve 2005:74; Hellsten 2000:90)

Som förälder bör man kunna bete sig likadant, eller bättre, än det beteende man kräver av barnen. Det är inte respektfullt att kräva något man själv inte kan leva upp till eller visa exempel på. En viktig sak att ta i beaktande är att handlingar oftast väger mer än ord. Om t.ex. föräldern säger att barnet inte får slå andra, men själv bestraffar barnet med slag så kommer barnet inte främst att ta efter det föräldern säger utan det föräldern gör. Eller om man själv svär men säger åt sitt barn att det inte får svära, så skall man inte tro att barnet bara pratar fina ord därefter. (Juul 1997:12; Juul 2005:148; Coloroso 1995:54,179; Korczak 1988:64; Raundalen 1997:120-121,131,161) Man bör bemöta barnet så som man själv vill bli bemött. Men ändå kunna se skillnad på den mognad som skiljer barn och vuxna åt. (Hougaard 2004:75; Coloroso 1995:13,24,179; Juul 1997:51,148; Gray 2001:27)

En annan sak, som lyftes fram i två av studiens fostringsböcker, som går sida vid sida med att visa exempel, var hur viktigt det är att barnen får saker och ting förklarade för sig. Genom förklaringar och resonemang kan barnet förstå saker mycket lättare och man ger dem en möjlighet till att växa. När ett barn blir nekat någonting kan det uppstå frustration och aggression, men om man ger en förklaring på varför barnet blir nekat, så kan det hämma många utbrott och jobbiga känslor hos barnet. (Raundalen 1997:79, 83-

86,89,199; Carling & Cleve 2005:246) Barn behöver få veta vad som är skamligt så att de själva slipper att bli skamlösa. De behöver också bli tillrättavisade när de gör oacceptabla saker. (Hougaard 2004:40-43) De värderingar man som förälder vill lära ut till barnen bör man inte bara visa med exempel utan det kan vara bra att sätta ord på det man gör eller föra vidare värderingar genom att resonera, diskutera och förklara. Det påverkar även barnens beteende konstruktivt på längre sikt. (Raundalen 1997:21,83-86,89,199)

Ärlig och äkta i samspelet

I fem fostringsböcker betonades det att i respekt för en annan människa, t.ex. ens eget barn, så är det av stor betydelse att man kan vara äkta, ärlig och uppriktig. I familjens samspel är det ytterst viktigt att alla får känna att de får vara som de är. Ju mer genomskinliga och äkta föräldrarna är i samspelet, desto lättare har barnen också att vara det. Barnen behöver alltså föräldrarnas autentiska närvaro, som innebär att man kan uttrycka sig trovärdigt. När man lever som man lär så blir man trovärdig och en respekterad rollmodell. Att det man säger inte bara är tomt prat utan också något man själv står bakom och lever efter. Det bidrar till en utveckling av den personliga auktoriteten som förälder, där man kan göra sig hörd med sina värden, gränser och behov. Dessutom hjälper autenticitet i bearbetning och lösning av de konflikter som uppstår i familjen, då man ärligt vågar säga hur man känner och tycker. Barnen lär sig också att man kan göra uppror och motstånd till något man inte tycker är rätt på ett konstruktivt och ansvarsfullt sätt. Barnen har även möjlighet att få utvecklas till de personer de är och trivs med att vara. (Juul 1997:20,153,207,213,233; Juul 2005:68-69,106,152; Raundalen 1997:171,197; Korczak 1988:14; Coloroso 1995:16-17,53,192)

Juul (2005:69) säger att det är först när man själv har kunnat se och förändra smärtsamma och ofruktbara sidor av sitt eget beteende som man kan uttrycka sig autentiskt, dvs. med precis de ord och känslor som är sanna för en själv. Hellsten (2000:64-65) menar att det är viktigt att föräldern kan acceptera och erkänna det faktum att man ibland är svag och hjälplös i sitt eget liv. Då blir det också lättare att respektera barnets svaghet. Om man som förälder får känna sorg och rädsla så är det lättare att även acceptera samma känslor hos barnet. Man blir närvarande för sitt barn för att man är närvarande för sig själv. I erkännandet av sin svaghet blir det en atmosfär av godkännande

och respekt. Om man dock inte kan bejaka svagheten så finns det risk att man har svårt att vara ärlig och uppriktig i umgänget med barnen. Mycket energi går då åt till att hålla masken på och humöret uppe. Kärleken sägs dock värna om svagheten och barnen respekterar de vuxna som vågar visa sin svaghet. Det är även bra att barnet får ta del av människan bakom föräldrarollen.

5.3.4 Icke-våldsprincipen

”Om jag blir arg förstör jag inte vår relation, men jag förgiftar ett viktigt ögonblick i barnets liv genom ett elakt och hämndgirigt ögonblick i mitt eget.” (Korczak 1988:57)

Någonting som många av fostringsböckerna lyfte fram var att man absolut inte får utöva våld mot någon annan människa, inte ens i fostrande syfte. Våld är alltid en kränkning av en persons integritet och värdighet och ingen skall behöva utsättas för det. Bara för att man är arg, så ger det inte en rätt att behandla andra respektlöst eller inkräkta på de andras fysiska eller psykiska integritet. (Coloroso 1995:13,24; Juul 1997:56; Hellsten 2000:126; Gustafsson 1991:188) Coloroso (1995:13,24) lyfter även fram den synpunkten att om man själv inte vill utsättas för våld eller kränkning av ens integritet så skall man inte utsätta någon annan för det heller, inte minst ens egna barn. Detta har sin grund i Bibelns gyllene regel (Matt 7:12): ”Allt vad ni vill att människorna skall göra för er det skall ni också göra för dem”. Hellsten (2000:116) menar att kärlekens vrede är sund och vet sina gränser. Målet är aldrig att skada utan strävar alltid efter barnets bästa. Juul (1997:17) poängterar att det gamla familjelivet, som ofta bestod av hård disciplin och fysiska straff, och många av dess värderingar var till skada både för barnen och de vuxna. Han menar att ju mer man forskat i gott föräldraskap och vad barnens behov är, desto bättre har man börjat bemöta barnen.

Raundalen (1997:206) och Graff (1996:31,35,53) tar upp i sina böcker om att många av de föräldrar som använder våld mot sina barn ofta inte har någon struktur i sin fostran. De kan ofta agera väldigt inkonsekvent i disciplineringen och saknar förmågan att kunna uppmuntra, berömma, rationellt vägleda och låta barnet själv testa sig fram. De har ofta orimliga förväntningar på barnet och inga klara och fasta regler om vad det är som gäller. Barnen blir då ofta väldigt osäkra och deras beteendeproblem kan öka, vilket ofta

leder till att föräldrarna tar till med mera hot eller våld. Juul (1997:51,69,74) poängterar vidare att föräldrarna oftast inte är några skurkar i dessa fall, utan att de bara naturligt tagit efter de rollmodeller de själva hade som små. De lärde sig kanske helt enkelt att man slår sina barn i fostrande syfte, även fast man älskar dem högst av allt. Så det man gör i gott syfte behöver inte nödvändigtvis alltid vara bra och det man kan tro är god moral kan lika väl vara dålig etik.

Juul (1997:12) lyfter fram en bra poäng när han säger att man som förälder inte längre kan ostraffat predika till sina barn om medmänsklighet och anti-våld, samtidigt som man själv använder våld mot sina barn. Då handlar det om dubbelmoral, där man talar mot sig själv och de värderingar man har. Coloroso (1995:103-104) menar att barnen skall få veta att de har rätt till att bli respekterade och att fysisk som psykisk misshandel är någonting de inte skall behöva utstå. De bör få veta att de har rätt till respekt och värdighet, just för att de är människor precis som vilka vuxna som helst. Barnen behöver dock också få höra att de i sin tur har skyldighet att avstå från våld och elakheter samt behandla andra med den respekt och värdighet som de själva begär. Korczak (1988:39) poängterar att vänlighet och mildhet inte gör barn trotsiga och stökiga. Tvärtom är det något de behöver få erfara för att själva veta hur man beter sig vänligt mot andra. Vänlighet får däremot inte kopplas samman med släpphänthet, fria gränser och ingen ordning alls i huset.

Coloroso (1995:32,37,71,127) betonar att disciplin inom den auktoritativa fostran handlar om att vägleda, ge klarhet i vad som är rätt och fel och få barnet att förstå konsekvenserna av sitt handlande. När man fostrar och disciplinerar ett barn, så skall det aldrig handla om den vuxnes makt och att man vill sätta barnet på plats. Inte handlar det heller om att straffa. Disciplin skall handla om de följder och konsekvenser som kommer i det verkliga livet. Det handlar om att förklara varför någonting är dumt, ge barnet rimliga och naturliga konsekvenser av det och sedan visa på hur barnet kan rätta till det och göra annorlunda nästa gång. Man ger barnet ett rimligt ansvar för de saker det ställt till med, precis som man måste ta ansvar för det man gör i vuxenlivet också. Det handlar om att förbereda barnet att bli mer ansvarsfull och kunna stå på egna ben, utan att man behöver kränka dess värdighet genom t.ex. våld.

Skippa maktspelet

Hälften av fostringsböckerna tog upp och förespråkade för att det inte får finnas något slag av maktutövande inom familjen. Man behöver som förälder vara närvarande för barnen och kunna komma ner på deras nivå istället för att vara över huvudet på dem. Det kan lätt bli så att man som vuxen tror att man direkt vet bättre och hamnar i den överkloka positionen. Författarna menade dock att den tillgång till makt man har över sina barn, följs även av ett stort ansvar till att inte missbruka den makten. Samspelet får inte urarta sig till en maktkamp där någon tar hem segern, utan om en kärleksfull och autentisk växelverkan, där man ser till barnets bästa. (Korczak 1988:14; Juul 1997:20,30,204; Gustafsson 1991:140; Hellsten 2000:92-93; Raundalen 1997:171,197; Coloroso 1995:16-17,53,57)

Juul (1997:25,76-77,116,183) går vidare i resonemanget och anser att det är bra och nästan nödvändigt med normer och gränser i en familj. Men han förespråkar ändå för att all slags gränssättning är ett maktmedel som man måste vara försiktig med. All kritik och fostran där den vuxna alltid vet bäst borde vara förbjudet. Att ta emot order av en annan människa och tvingas att lyda är alltid kränkande till olika grader och kan få en människa att känna sig väldigt underlägsen. Juul (1997) menar att det aldrig skall behöva vara så i en familj. I militären lär man sig att lyda order, men där är också syftet att få människor att agera destruktivt. Familjen bör däremot få vara en fridszon. Raundalen (1997:197) lyfter också fram att maktutövande inom familjen kan leda till många aggressioner och sammanstötningar från barnets sida. Detta kan leda in i en ond cirkel, där man triggar upp varandras våldsamma beteende.

Det som också steg fram i studien var att Coloroso (1995:16-17), Korczak (1988:14) och Juul (1997:20) anser att maktutövning leder till att man fostrar till att förakta de svaga och att respektera auktoriteter och makt, istället för människor. Coloroso (1995) menar bl.a. att om man försöker göra barnen lydiga genom att ha makt över dem så får föräldrarna problem när de kommer till ålderdomen. Då har ju barnen lärt sig att de starkare kan och får utöva makt över de svagare, vilket då i sin tur blir de gamla föräldrarna. Korczak (1988) menar att om man har en känsla av maktlöshet så väcker det också respekt för makt. Därför borde man inte få barnen att känna sig maktlösa, utan istället uppmuntra dem till att bli självständiga individer. Coloroso (1995) betonar att barn bor-

de få lära sig att ifrågasätta och utmana auktoriteter som inte är positiva samt att respektera de vuxnas verkliga visdom.

Våldets konsekvenser

Varför man inte skall använda våld och hård disciplin mot barn har sina många orsaker. I många av studiens fostringsböcker poängterades det att våldets konsekvenser kan vara förödande på längre sikt. (Graff 1996:31,35,53,57; Hindberg 1999:60; Raundalen 1997:123,128,139,165,168,170,206; Juul 1997:27,54,56,80; Korczak 1988:53) Det kan förstås i stunden leda till fysiska skador, men i längden är det främst de psykiska skadorna som lämnar spår. Raundalen (1997) och Graff (1996) menar bl.a. att en konsekvens är att barnen ofta utvecklar beteendeproblem samt ångest- och skuld känslor. Våld leder också ofta till förakt, bitterhet och destruktivitet poängterar Juul (1997) och det i sin tur kan leda till mobbning, kriminalitet eller t.o.m. självmordsbenägenhet. De barn som mobbar eller begår brott redan i ung ålder är i många fall uppvuxna i en familj, där det förekommit våld eller aggressioner menar Hindberg (1999), Graff (1996) och Raundalen (1997).

Hougaard (2004:66), Raundalen (1997:48) och Juul (1997:29,57) påpekar att våldet nog kan ge snabba resultat i stunden och kan åstadkomma den lydnad och det goda beteendet man vill ha av barnet. Men barnet lär sig då att uppföra sig gott p.g.a. rädsla, inte för att barnet själv vill det eller förstår varför det är bra. Detta kan också leda till att barnet uppför sig väl så länge det är iakttaget, men har ingen inlärd etik om hur man betar sig när ingen ser på och kan därför då uppträda väldigt upproriskt och destruktivt gentemot andra. En auktoritär fostran fostrar inte snälla barn som lätt kan skilja på vad som är rätt och fel, eftersom de själva blivit negativt bemötta av sina rollmodeller och inte heller fått förklarat varför olika saker är rätt eller fel.

Gustafsson (1991:202) och Raundalen (1997:69) menar att man ibland dock kan tappa besinningen som förälder av olika orsaker och göra saker man inte borde göra. Man kanske tar i med hårdare tag eller använder grövre ord. Sådant sker för de flesta mellan varven och behöver inte vara skadligt på längre sikt även om det bidrar till en obehaglig växelverkan i det tillfället. Det får bara inte bli för grovt och om man vill uppehålla en sund relationen så får det inte bli en vana. Korczak (1988:56) betonar det viktiga med

att kunna respektera varje ögonblick, för det kommer aldrig åter och man kan inte ändra på det i efterhand. Om man som förälder sår så kommer det att sätta djupa spår hos barnet och slår man så kommer det att hänga kvar som ett otäckt minne.

”Du kommer att upptäcka att du är en bra förälder som inte slår sina barn, inte manipulerar dem och inte tvingar dem att lyda. Istället inbjuder och uppmuntrar du barnen att bli allt de kan bli, nämligen ansvarsfulla, påhittiga, starka, kärleksfulla individer som har fått en ovärderlig gåva: självdisciplin.” (Coloroso 1995:261)

6 RESULTATANALYS

I detta kapitel analyseras och tolkas studiens resultat mot den teoretiska referensramen i kapitel 3. Jag har valt att analysera materialet utgående från den teoretiska referensramens uppläggning, d.v.s. enligt socialt samspel, föräldraskap och fostran.

Socialt samspel

I den teoretiska referensramen lyfts det fram att socialt samspel är något som alltid sker mellan människor, bl.a. via ord, mimik, tonfall och kroppsspråk. (Giddens 2007; Eriksson & Markström 2000) Förmågan till socialt samspel och att kunna tala föds vi med, men det är genom relationer och erfarenheter, som vi lär oss hur vi skall använda den menar Nilsson & Waldemarson (2007) och Killén (2009). I resultatet från litteraturstudien steg det fram att barn från födseln är sociala varelser, men att de behöver vara tillsammans och samspela med vuxna som handlar socialt och mänskligt för att själva utveckla de kvaliteterna. När barnen behandlas väl och respektfullt hemma så växer det ofta också naturligt fram att behandla andra på samma sätt ansåg Juul (1997), Gray (2001), Carling & Cleve (2005) och Gustafsson (1991).

I den teoretiska referensramen lyfts det vidare fram att det i ett samspel alltid utövas en form av påverkan. Ju närmare relation man har, desto större påverkan. Utvecklingen av den sociala kompetensen och identiteten påverkas också inom familjens samspel. (Nilsson & Waldemarson 2007; Giddens 2007; Aaltonen et al. 1997; Abercrombie 2006; Killén 1994; Killén 2009; Abrahamsen 1999) Resultatet från studien visade på samma sak och framförde att föräldrar alltid påverkar barns beteende, antingen konstruktivt eller destruktivt. (Hougaard 2004; Raundalen 1997; Gray 2001; Juul 1997) Bl.a. påverkas barnens självbild och självkänsla i familjen. (Gustafsson 1991; Graff 1996; Juul 2005; Hougaard 2004; Hellsten 2000; Raundalen 1997; Gray 2001) Även utvecklingen av de sociala färdigheterna, som t.ex. empati och respekt för andra, sker enligt Raundalen (1997) och Juul (2005) först och främst i familjen. Det är där de lär känna både sina egna och andras gränser och förståelsen av att respektera dem.

Inom socialpedagogiken ser man på människan som en social individ, som formas i samspel och interaktion med andra människor. (Eriksson & Markström 2000) I teorin

om symbolisk interaktionism, som George Herbert Mead har utvecklat, betonas samspelets betydelse för människans formande och utveckling. Teorin menar att det ofta sker genom imitation. Barn imiterar och fångar upp föräldrarnas olika beteendemönster i princip hela tiden. Därav är det också viktigt att vara en god förebild för barnen. (Giddens 2007; Eriksson & Markström 2000) Detta var någonting som precis alla fostringsböcker lyfte fram i studien. Det betonades att barn ser, lär, tar efter och imiterar sina nära och kära, vilket då innebär att om de själva blir bemötta med respekt och ser andra bemötas med respekt så börjar även barnen att bemöta andra människor på samma sätt. Studiens resultat betonade hur viktigt det därför är för barn att ha goda förebilder och rollmodeller. (Hougaard 2004; Juul 1997; Juul 2005; Gray 2001; Raundalen 1997; Korczak 1988; Coloroso 1995; Gustafsson 1991; Graff 1996; Carling & Cleve 2005; Hellsten 2000; Hindberg 1999)

Giddens (2007) och Eriksson & Markström (2000) tar upp i teoretiska referensramen om att man i samspelet tilldelas eller tar på sig olika roller. Dessa roller har ofta ett nära samband med vår självbild och självkänsla. Olika roller, t.ex. i familjen, kan ibland ge rollkonflikter inombords och balansen mellan rollerna kan vara svår att finna. I studien var Juul (1997) den enda som betonade människans olika roller inom familjen. Han poängterade hur viktigt det är för de vuxna att man kan möta varandra som partners och inte främst som föräldrar. Han menade att rollen som förälder bara är en dimension av livet och både ens egna och partners gamla behov, intressen och drömmar finns kvar trots att man gått in i en ny roll, vilket är viktigt att respektera.

Det sociala samspelet kan delas in i positivt och negativt samspel. I positivt samspel inräknas bl.a. engagemang och närhet, ärlighet, tillit, förutsägbarhet, tillgänglighet, samarbete, öppen kommunikation, äkthet, jämlikhet och sensitivitet samt avhålla sig från maktmedel, våld och kränkning av varandras integritet. (Giddens 2007; Nilsson & Waldemarson 2007; Eriksson & Markström 2000) Det resultat jag fick från litteraturstudien visade på detta. Alla fostringsböcker var på samma linje och lyfte fram det på olika sätt och i olika grad genom olika förklaringar och exempel i böckerna. Bl.a. lyfte böckerna speciellt upp ärlighet och äkthet, tillgänglighet, öppen kommunikation, samarbete, likvärdighet samt att det inte får förekomma maktutövande eller våld i hemmet, som kan kränka barnets integritet. Engagemang och närhet, förutsägbarhet, tillit samt sensi-

tivitet kom inte lika tydligt fram, men kunde ändå hela tiden läsas mellan raderna. (Juul 1997; Juul 2005; Hougaard 2004; Gustafsson 1991; Hellsten 2000; Carling & Cleve 2005; Gray 2001; Graff 1996; Korczak 1988; Coloroso 1995; Raundalen 1997; Hindberg 1999)

I teoretiska referensramen menar Nilsson & Waldemarson (2007) att man lätt kan skapa ett dåligt klimat i det sociala samspelet om man aldrig vågar visa sina känslor eller svagheter och helt enkelt vara äkta och ärlig. I studiens resultat lyftes det fram betydelsen av hur viktigt det är att vara äkta och ärlig med varandra inom familjen. Resultatet visade att det hjälper barnet att kunna vara ärlig när föräldrarna är det, det underlättar konfliktlösningar och skapar en personlig auktoritet hos föräldern som barnet kan respektera. (Juul 1997; Raundalen 1997; Korczak 1988; Coloroso 1995; Hellsten 2000; Gustafsson 1991)

Nilsson & Waldemarson (2007) talar även för att kontroll och makt i relationen lätt bidrar till slutenhet hos den andra partnern. Relationen blir negativ om man inte vill ta den andra i beaktande och vara beredd på att ändra sina åsikter och uppfattningar, vilket innebär att mötas på halva vägen och kunna kompromissa. I resultatet förespråkade Juul (1997), Gustafsson (1991), Hellsten (2000), Raundalen (1997), Coloroso (1995) och Korczak (1988) för att det inte skall finnas något slag av maktutövande inom familjen. Gustafsson (1991), Hellsten (2000) och Juul (1997) poängterar också i sina böcker hur viktigt det är att respektera varandras synpunkter och kunna kompromissa.

I teoretiska referensramen lyfter Killén (2009) fram sex olika saker som kan störa samspelet mellan föräldrar och barn. Dessa är föräldrarnas dåliga inre arbetsmodeller, ”spöken i barnkammaren”, konflikter föräldrarna sinsemellan, tillfälliga omständigheter i familjens livssituation, barnens sårbarhet samt saker i barnets egna sociala nätverk. I resultatet kom dessa saker också fram. Raundalen (1997), Juul (1997) och Gustafsson (1991) tog upp om att det kan vara svårt att visa respekt och ha ett gott samspel till sina barn om man själv haft dåliga rollmodeller i sin barndom. Vidare lyfte Hellsten (2000), Juul (2005) och Coloroso (1995) upp att om man har svårt att visa sin svaghet (som t.ex. kan vara ”spöken i barnkammaren”) kan det vara svårt att vara äkta och ärlig med sina barn, vilket är viktigt i respektfyllda relationer. Då går också mycket av energin till att

hålla sina ”spöken” gömda i samspelet. I resultatet steg det även fram att föräldrarnas konflikter och dålig stämning i hemmet kan ge upphov till otrivsel och inflammatoriska relationer, samt nedstämdhet och våldsbeteenden. Därför är det viktigt att försöka lösa konflikter på ett konstruktivt sätt och gå varandra tillmötes. (Raundalen 1997; Carling & Cleve 2006; Coloroso 1995; Juul 1997; Juul 2005; Gustafsson 1991; Hellsten 2000) I resultatet kom det också fram att man inte kan bemöta alla barn på exakt samma sätt, eftersom alla är olika. Vissa är också mer känsliga och sårbara, vilket bör beaktas. (Raundalen 1997; Juul 1997) Det togs inte upp desto mer om familjens omständigheter eller barnets sociala nätverk i fostringsböckerna, som en orsak till brist på respekt eller ett sämre samspel.

I den teoretiska referensramen lyfts också Winnicotts teori fram om betydandet av det tidiga samspelet och anknytningen mellan barn och förälder för att barnet skall få en sund utveckling. Barnet har ett stort behov av att bli sett och hört och har därför också ett livsviktigt behov av samspel med andra människor. (Abrahamsen 1999) Studiens resultat påpekade samma sak och det betonades att barnet har behov av och rättighet till att bli sett och hört, samt att bli bemött för den unika person barnet är. Det lyftes också fram att familjen och det tidiga samspelet där har en stark påverkan på barnets utveckling. (Juul 2005; Gustafsson 1991; Graff 1996; Gray 2001; Carling & Cleve 2005; Raundalen 1997; Hougaard 2004)

Föräldraskap

I den teoretiska referensramen tas föräldraskapet och Winnicotts teori om ”tillräckligt bra föräldraskap” upp. ”Tillräckligt bra föräldraskap” innebär bl.a. att man kan ta emot barnets känslor och sätta ord på dem, ge både fysisk och psykisk omsorg och se barnets behov och bemöta dem. Detta hjälper barnen att utvecklas till trivsamma och samarbetsvilliga människor med god självbild. De har också lättare att senare visa omsorg om andra och samarbeta på ett funktionellt sätt. (Killén 2009; Abrahamsen 1999) Ingen av fostringsböckerna i studien nämnde ordet ”tillräckligt bra föräldraskap”, men i princip förevisade nog alla böcker för de punkter som tillräckligt bra föräldraskap innebär. Bl.a. framkom det i resultatet att när barn känner sig älskade, pålyssnade och upplever att de får vara dem de är så har de också lättare att tillmötesgå föräldrarna och samarbeta med dem. (Gustafsson 1991; Graff 1996; Gray 2001; Carling & Cleve 2005; Korczak 1988)

Winnicott står bakom det att en god relation och ett gott samspel mellan fostrare och barn gynnar barnets utveckling och självbild. (Abrahamsen 1999:163) Samma sak har stigit fram i resultatet som visade att när samspelet är gott mellan förälder och barn och relationen präglas av respekt så hjälper det också barnet att utveckla en god självkänsla. (Gustafsson 1991; Graff 1996; Juul 1997; Juul 2005; Hougaard 2004; Hellsten 2000; Raundalen 1997; Gray 2001; Coloroso 1995; Hindberg 1999) Winnicott lyfter även fram i teoretiska referensramen att man är tre olika mödrar om man har tre barn. Med andra ord är varje barn unikt och bör tas på ett individuellt sätt. (Abrahamsen 1999) I resultatet lyftes också detta upp. Det handlar om att möta barnet personligt och individuellt och låta det få hitta sin egen väg fram i livet menade Coloroso (1995), Gustafsson (1991), Juul (1997), Carling & Cleve (2005), Graff (1996), Raundalen (1997) och Gray (2001).

Killén (1994; 2009) förespråkar för fyra föräldrafunktioner som är viktiga i föräldraskapet. Dessa är; att se och acceptera barnet som det är, att engagera sig i barnet på ett känslomässigt positivt sätt, att känna empati för barnet samt att ha realistiska förväntningar på barnet. Alla dessa funktioner kom fram i resultatet men två av dem steg tydligare fram. En av dessa var att man skall ha rimliga och realistiska förväntningar på barnet och ge ett ansvar som är anpassat efter deras ålder och mognad. (Raundalen 1997; Juul 1997; Korczak 1988; Carling & Cleve 2005; Coloroso 1995) Det som många författare vidare lyfte fram var hur viktigt det är att lyssna till barnet, beakta barnets vilja och respektera dess känslor. Helt enkelt att kunna se och acceptera barnet som det är eftersom ett av barnets största skräck är att bli tillintetgjord och osedd. (Gustafsson 1991; Graff 1996; Gray 2001; Carling & Cleve 2005; Juul 2005; Hougaard 2004; Hellsten 2000; Raundalen 1997)

Fostran

I teoretiska referensramen om fostran lyfts det fram att det bl.a. finns tre olika slags fostringsstilar som man talar om. Aaltonen et al. (1997) och Killen (2009) tar upp om de tre olika fostrarstilarna som är auktoritär fostran, fri fostran och auktoritativ fostran. Den först nämnda är väldigt sträng med hårda gränser och lite flexibilitet, den andra stilen är tvärt emot väldigt fri, med i princip inga gränser alls. Den auktoritativa är en

blandning av dessa men med mycket värme och kärlek. I den auktoritativa fostran finns flexibla men fasta gränser. Det är den sistnämnda, som enligt professionellas erfarenheter och forskningar inom området, är den allra bästa för barnets välmående och utveckling. I resultatet steg det fram att Raundalen (1997) pratar om den styrande, auktoritära och tillåtande uppfostran medan Coloroso (1995) pratar om ryggradsföräldrar, auktoritära föräldrar och geleföräldrar. Även om alla böcker inte tog upp om de olika fostrarstilarna och pekade ut en av dem som de bästa så märkte man att deras synpunkter baserade sig på den auktoritativa fostran och tron på att den är mest gynnsam, både för föräldrar och barn. Raundalen (1997) tog dock tydligt upp i sin bok att barn, som växer upp i familjer med auktoritativ och vägledande fostran, blir mer sociala och ansvarsställande individer med omsorg om andra än de som växt upp med auktoritär eller fri fostran.

Killén (2009) och Aaltonen et al. (1997) talar i den teoretiska referensramen emot den auktoritära fostran. Den handlar om maktspel och hård disciplin där föräldrarna bestämmer och barnet till stor del skall kunna uppträda exemplariskt i alla situationer. Även alla fostringsböcker i studien talade emot denna fostran, speciellt lyftes våld och dess destruktiva konsekvenser upp. Studiens resultat lyfte fram att denna fostran inte förmedlar respekt utan istället hämmar barnets empatiutveckling, skapar beteendeproblem hos barnet och bidrar till att barnets beteende börjar grunda sig på rädsla istället för samvete. Den påverkar även på självkänslan och välmåendet samt hämmar en sund respekt gentemot föräldern. (Raundalen 1997; Juul 1997; Juul 2005; Hindberg 1999; Gray 2001; Gustafsson 1991; Hougaard 2004; Graff 1996; Coloroso 1995; Hellsten 2000; Korczak 1988; Carling & Cleve 2005)

Aaltonen (1997) och Killén (2009) talar också båda nedlåtande om den fria fostran. Bl.a. lär sig inte barnen var gränser går eller hur man skall bete sig mot andra. Barnet får också en omogenhet när det gäller socialt ansvar, impulskontroll, självständighet och kognitiva förmågor. Det resultat som litteraturstudien gav var på helt samma spår. Den fria fostran bidrar till att barnet beter sig respektlöst mot föräldrarna, men även mot andra människor i dess omgivning. I studiens resultat visade det sig att endast Carling & Cleve (2005), Coloroso (1995) och Hougaard (2004) tydligt satte ord på denna fostrarstil och talade emot den. Men trots detta framkom det även i de andra böckerna att fri

fostran inte är en gynnsam fostran genom att de istället förespråkade för de saker som ingår i auktoritativ fostran.

I den teoretiska referensramen förespråkade Aaltonen et al. (1997) och Killén (2009) för den auktoritativa fostran som den bästa. Det handlar om jämlikhet, lyhördhet, fasta och relevanta gränser, rimligt ansvar, vägledning, värme o.s.v. Barnen har lätt för att utveckla en god självkänsla samt goda sociala färdigheter. I resultatet från litteraturstudien var det absolut denna fostran som hyllades och lyftes fram som den bästa, även om den inte alltid nämndes vid namn. Men utifrån vad den auktoritativa fostran innebär och vilka synpunkter författarna lyfte fram så stämmer de vetenskapliga fostringsteorierna och resultatet från studien överens. Bl.a. Coloroso (1995) uppmuntrade i sin bok att man skall vägleda barnen och ge dem ansvar, inte straffa eller sopa vägen för dem. Hon använde sig istället av benämningen ”ryggradsföräldrar”, för att hon menar att de föräldrarna har en rak ryggrad. Resultatet visade också att det är genom denna fostran som respekten är sundast och tar sig mest i uttryck i barn-föräldrarelationen.

Killén (2009) och Abrahamsen (1991) tar upp om att det är viktigt att gräva i sin barndom om man vill bryta onda mönster även om det kan vara svårt. Det man fått uppleva i sin barndom är oftast det man också för vidare till sina egna barn och det är nödvändigt att mellan varven rannsaka sig själv och sitt beteende som förälder. I resultatet kom det fram att Juul (1997; 2005), Raundalen (1997) och Hougaard (2004) också anser att det är viktigt att man, i respekt för barnet, ifrågasätter sig själv som förälder mellan varven över de saker man gör mot sina barn och varför man gör dem, eftersom allt vad föräldern gör påverkar barnet på ett eller annat sätt. Man bör fundera igenom om man kan stå bakom de saker man gör eller om man bara gör en upprepning av hur ens egna föräldrar gjorde.

Slutfunderingar. Mitt syfte att se ifall det finns motsvarigheter mellan de vetenskapliga fostringsteorierna och innehållet i fostringsböckerna har gett ett tudelat svar. Efter att ha jämfört studiens resultat till vetenskapliga fostringsteorier så har jag märkt att böckerna har samma grundsyn som teorierna och därför kan vara brukbara. Dock är det få av böckerna som nämner om forskning eller olika teorier i sina böcker. Inte heller använder de alla ord som finns i teorin, som t.ex. ord på de olika fostringsstilarna eller “till-

räckligt bra föräldraskap”. Dock beror ju detta också på vad de vill förmedla genom sina böcker och vilka saker de vill lyfta fram. Fostringsböcker är långt präglade av författaren själv, vilket gör att man måste vara kritisk, men de saker de vill förmedla anser jag ändå vilar mot de vetenskapliga fostringsteorierna och vad de förespråkar.

Den röda tråden genom hela arbetet och som kom upp i nästan alla resultatkapitel var att fostrarna skall vara mot barnen och andra människor såsom de vill att barnen skall vara mot dem själva och omgivningen. Fostrarna är alltså en modell för barnen. Dessutom triggar fostrarna till ett gott och respektfullt bemötande när de själva bemöter vänligt. Men någonting som jag funderade på var att om man behandlar andra som man själv vill bli behandlad, så blir man själv normen för hur andra skall behandlas. Ibland vill man inte bli bemött på likadana sätt och alla människor har olika behov i bl.a. hur mycket eget utrymme eller närhet man behöver. Så egentligen borde det förespråkas för att man skall behandla andra som DE vill att man skall behandla dem. Där igenom kommer kommunikation in i bilden och respekt för den andras åsikter och vilja.

Varför det fanns likheter och olikheter i den litteratur jag använt mig av i min studie, beror nog till stor del på vem som har skrivit boken, vad syftet med boken var och vad författaren har velat lyfta fram. Vissa böcker fokuserade mer på själva föräldraskapet medan andra fokuserade mer på barnen och hur de påverkas av den fostran de får. Även om olika saker betonades i de olika böckerna så märktes det ändå att alla strävade åt samma håll och ville förmedla samma syn och grund på fostran och föräldraskap. Det utmynnade i att den auktoritativa fostran, med alla sina nyanser, är den absolut bästa för både barnet och föräldern. Samspelet i familjen blir smidigare och sundare samt att barnet får möjlighet att utveckla en god självkänsla och goda sociala färdigheter. Ändå finns det många föräldrar ännu idag, som inte känner till detta eller inte praktiserar denna fostran. Det handlar alltså kanske inte så mycket mera om att forska vidare i vilken fostringsstil som är bäst utan om att föra ut budskapet och bryta de gamla mönster som ännu sitter kvar från äldre generationer. Graff (1996:19) och Killén (2009:22) förespråkar viktigheten av förebyggande arbete i familjer och när det gäller fostran av barn. Ju tidigare föräldrar får de rätta verktygen till att ge en god fostran desto bättre kommer även barnen och hela familjen att må.

I både teoretiska referensramen och resultatet tas det upp om att allt som har hänt i barndomen påverkar ens sätt att vara när man själv blir förälder. Så som man blivit behandlad så behandlar man även andra. Till långt tror jag absolut på detta, men att man aldrig skulle kunna bli en bra förälder om man själv haft en dålig barndom är nog att säga för mycket. Människor kan förändras, göra helomvändningar i sina liv och genom hårt arbete jobba på sin karaktär för att kunna bli en god förälder fastän man inte gratis fått goda inre arbetsmodeller av sina föräldrar. Det som dock behöver finnas där är en stark vilja och en hel del tålamod med att man kanske gör några misstag på vägen.

7 DISKUSSION OCH KRITISK GRANSKNING

I detta kapitel diskuteras min studie och forskningens process på ett kritiskt sätt. Jag funderar även över metodvalet och lyfter där fram studiens validitet och reliabilitet. Till sist lyfter jag fram idéer till fortsatt vidare forskning.

De tre forskningsfrågorna som jag ämnat svara på i denna studie har varit; Vad är respektens innebörd och betydelse i barnets uppväxt? På vilket sätt påverkar respekt på familjens samspel? och På vilket sätt kan man som fostrare förmedla respekt till barnet genom samspel och fostran? På den första frågan visade resultatet från studien på att respekten har stor betydelse i barnets uppväxt och inverkar både på utvecklingen av de sociala färdigheterna samt på självkänslan. På den andra frågan lyfte resultatet fram att respekten är viktig för hela familjens samspel. Respekten föräldrarna sinsemellan påverkar på barnen och deras välmående samt ger barnen en modell att ta efter vilket ger ett trevligare och mer respektfyllt samspel mellan alla familjemedlemmar. Vidare steg det fram att barnets respekt för föräldern, samt vice versa, påverkar till en mindre konfliktylld relation mellan barnet och föräldern. Respekten har också en inverkan på hela klimatet i familjen och avgör till långt och mycket huruvida konflikter blir lösta på ett konstruktivt sätt eller inte. I den sista forskningsfrågan om hur man kan bemöta barnet på ett respektfyllt sätt visade resultatet att man skall låta barn vara barn, med allt vad det innebär, se och acceptera det unika barnet, vara en god rollmodell och därmed bemöta barnet på ett gott sätt samt att avstå från att använda sig av våld eller ett aggressivt beteende gentemot barnet.

Den teoretiska referensramen tyckte jag var en viktig och relevant bakgrund till min studie. Även om jag skulle få chans att ändra på någonting nu så här i efterhand så tror jag inte att jag skulle göra det. Socialt samspel, föräldraskap och fostran hängde alla samman med de forskningsfrågor jag ville ha svar på. Kapitlet om barns rättigheter och lagstiftning tyckte jag också var viktigt och har fungerat som en grund till mitt arbete. Det som jag dock funderade på var om jag borde ha haft med historia och hur synen på fostran och barn har förändrats genom historiens gång. Dock ansåg jag att mitt arbete redan var tillräckligt omfattande och långt och att mina forskningsfrågor inte ändå direkt syftade till fostrandets historia. Därav valde jag bort den biten.

Forskningsprocessen har varit lärorik och givande men också tung och trög ibland. Men jag har lärt mig mycket av studien och tror mig nu ha en bredare grund för hur man på ett respektfullt sätt kan bemöta barn, men även andra människor. Jag har fått en större förståelse för respektens innebörd och hur den kan tas i uttryck i möten med människor. Även om jag ibland nu kan tycka att mitt resultat är väldigt självklart, så är det ändå många saker som ha öppnat mina ögon under skrivandets gång. Dessutom har jag under processens gång råkat hamna i situationer ute på gatan, där föräldrar har skrikit åt sina barn, hotat med straff och talat till dem på ett nedlåtande sätt. Föräldrarnas makt har kanske där utövats på ett oansvarigt sätt och barnen har reagerat med rädsla. Denna iakttagelse har fått mig att inse att dessa saker, som studien behandlat, inte alls är självklara för alla föräldrar. Därför anser jag också att ämnet är aktuellt och borde lyftas fram mer.

Jag anser att arbetet har relevans för arbetslivet eftersom all kunskap och förståelse för barnet och dess utveckling till att bli en välmående individ är viktigt då många barn idag mår dåligt och kommer från dåliga hemförhållanden. Det är också viktigt att som professionell kunna bemöta människorna, barn som vuxen, i sitt arbete på ett respektfullt sätt och ha de redskap som behövs för att kunna uppmärksamma ifall något barn blir respektlöst behandlat och agera därefter. Alla har dessutom blivit fostrade på något sätt, kanske själva fostrat, haft föräldrar eller kanske är förälder, och i alla dessa fall har studien relevans. Dessutom är respekt en allmän mänsklig rättighet, som alltid är viktig att lyfta fram. Självt vet jag också att jag kommer ha stor nytta av det jag lärt mig och kommer att hålla det kvar i bagaget när jag går ut i arbetslivet. Jag vill gärna själv arbeta med barn och familjer och jag anser att studien har gett mig ett större djup och en stadigare grund att utgå ifrån. Förutom den kunskapsmässiga mognaden så har jag fått en större insikt i hur man forskar. Jag kan säkert nu läsa nya forskningar som kommer ut med andra ögon än förut, då jag själv varit med om en forskningsprocess och allt vad det innebär.

7.1 Metoddiskussion

Eftersom barns rätt till respekt är ett viktigt ämne men det konstigt nog nästan inte gjorts någon forskning inom just detta specifika område samt att väldigt få böcker en-

bart handlar om detta ämne, så ville jag ta reda på vad som står i allmänna fostringsböcker om respekt. Jag ville ta reda på hur stor omfattning böckerna tar upp om ämnet och i så fall vad de poängterar. Jag ville se om böckerna säger samma sak eller om de har olika synpunkter på saken. Fastän studien inte kunde inkludera alla fostringsböcker som finns så anser jag att det urval jag gjorde gav mig en bra insikt i respektens betydelse för barnet och hur man på goda sätt kan visa barnet respekt genom den fostran man ger. Även om jag märkte i studien att det egentligen är samma värderingar och ideologier på fostran i de äldre som nyare böckerna så skulle jag gärna ha haft mera aktuella fostringsböcker från de senaste åren. När jag gjorde min litteratursökning så tog jag helt enkelt de böcker som fanns tillgängliga i den stunden. Sedan visade det sig att de höll inne med bra information till mitt arbete och blev därför utvalda. Plötsligt var jag upp i 12 böcker och det kändes alldeles tillräckligt. Det kommer också hela tiden ut nya böcker och uppföljningar och speciellt många böcker har kommit ut nu år 2009, som mycket väl hade suttit bra i mitt arbete, men som när jag läste in mig på mitt ämnesområde inte hade kommit ut ännu. Så fastän böckerna hade kunnat vara lite nyare så har de äldre böckerna också gett mycket bra information, som jag tycker håller än idag. De problemställningar och forskningsfrågor jag har haft anser jag att jag har fått svar på. Syftet att granska om innehållet i fostringsböckerna motsvarar de vetenskapliga fostringsteorierna inom dessa frågor klargjordes även genom resultatanalysen, där jag jämförde studiens resultat med teoretiska referensramen.

Jag hade även funderat på att göra en empirisk undersökning, som skulle bestå av intervjuer. Dock skulle ämnet ha blivit allt för stort för den tid jag har haft till förfogande plus att det kan vara ett känsligt ämne att fråga om respekten i människors familjer. Om jag hade intervjuat personer hade arbetet kanske fått mer verklighetsrelevans och mer förankring till praktiken och inte bara i teori. Jag anser, trots det, att den kunskap jag fått från fostrarböckerna har varit viktig och innehållsrik och utan den skulle en empirisk undersökning blivit svårare att greppa. Att göra en litteraturstudie har nog varit mer arbetskrävande än jag hade kunnat föreställa mig. När man har ett så stort material att utgå ifrån så är det svårt att endast få fram det absolut väsentliga i sitt arbete samt att det lätt blir rörigt att hålla reda på allt. Men genom att jobba systematiskt och enligt kategorier så har det hjälpt en stor bit på vägen. Det har även funnits väldigt få tidigare gjorda litteraturstudier att ta som modell för examensarbetet i uppläggning, tillvägagångssätt

o.s.v. Jag har alltså rätt långt, med hjälp av handledaren, behövt arbeta framåt på egna ben.

Validitet. Intern validitet innebär att de resultat man fått kan uppfattas som riktiga (Jacobsen 2007:156). Jag tror jag har uppnått rätt hög validitet eftersom så många författare och professionella inom området har kommit rätt långt till samma svar i sina böcker. De har alla utbildning och erfarenhet från arbetslivet eller forskning och jag skulle tro att det inte bara handlar om subjektiva åsikter utan också om allmänna sanningar. Men förstås måste man förhålla sig kritisk till författarnas egna och subjektiva åsikter, som i många fall är inbakade i böckerna. Dessutom lyftes det fram i resultatanalysen att studiens resultat till väldigt hög grad vilar på de teorier som tagits upp i teoretiska referensramen. Dock behöver man ha den förståelsen att det kanske inte finns några absoluta sanningar angående fostran och respekt. Det finns forskningsresultat, allmänna vetenskaper men inga helt klart absoluta rätta svar. Respekt kan också betyda olika för olika personer. Någoting som någon tycker är respektlöst, behöver inte tolkas så av en annan. Det beror alltså på kontexten och personen. Varje människa är expert på sitt eget liv och vet oftast hur den vill bli bemött. Kunskapen är alltså kanske därför mer lokal och situationsbunden, inte global och universell.

Extern validitet handlar om resultatets generaliserbarhet och hur bra studiens resultat stämmer överrens med verkligheten. (Jacobsen 2007:166) Det är svårt att säga om resultaten är generaliserbara i den studie jag har gjort. Teorierna om hur barn borde bemötas är väl generaliserbara över hela världen. Men om alla barn blir bemötta så är en annan fråga. Synen på respekt och fostran varierar ju från kultur till kultur. Men om man ser i västvärlden så tror jag att i princip alla erfarna professionella forskare inom området skulle hålla med dessa resultat och kunna generalisera dem och säga att så här borde det fungera i varje hem.

Reliabilitet. Reliabiliteten visar på hur pålitlig undersökningen är. Har undersökningsmetoden eller andra faktorer påverkat på resultatet? (Jacobsen 2007:169) Säkerligen hade mitt resultat sett lite annorlunda ut om jag hade gjort en empirisk undersökning. Jag valde ändå att göra en litteraturstudie och av alla de böcker som behandlar fostran och respekt så har jag endast använt mig av ett urval på 12 st. Detta in-

nebär att många författares åsikter har fallit bort. Dock har jag ändå fått en bra bild av vad fostringsböcker vill förmedla och tror att de flesta andra böcker även håller sig på samma bana fastän de kanske poängterar olika saker mer eller mindre. Undersökningen är ändå pålitlig eftersom jag har gjort en litteraturstudie och allt som känns oklart eller osäkert kan kollas upp i de källor jag använt mig av med hjälp av källhänvisningarna.

7.2 Förslag till vidare forskning

När det kommer till vidare forskning så finns det en del områden som skulle vara intressanta att veta mer om. Redan det att göra en empirisk undersökning som fortsättning på min studie kunde vara en möjlighet. Förstås måste man då vara införstådd med det att respekt kan vara ett känsligt ämne att diskutera med familjer om. Men om man kan ställa de rätta frågorna så kan det vara en bra möjlighet. Både från barnets synvinkel och från föräldrarnas. Det som också kunde vara en behövlig och bra sak är att arbeta fram ett arbetsredskap eller produkt om respekt för att lättare få ut budskapet till föräldrar. En annan sak att studera vidare i kunde vara att få veta hur barnens respektlöshet och svåra beteenden mot föräldrarna påverkar föräldraskapet och föräldrarnas relation sinsemellan och gå in på respektens betydelse den vägen. Man kunde också göra en observation eller undersökning på ett eller flera daghem för att se på vilket sätt barnen eller daghemspersonalen använder sig av och visar respekt och hur det påverkar på hela barngruppen.

KÄLLOR

Aaltonen, Marjo, Ojanen, Tuija, Sivén, Tuula, Vihunen, Riitta & Vilén, Marika. 1997. Lapsen aika. Porvoo: 286 s. WSOY. ISBN 951-0-20731-4.

Abercrombie, Nicholas. 2006. Introduktion till sociologi. Upplaga 1:1. Lund: Studentlitteratur. 188 s. ISBN 91-44-04446-1.

Abrahamsen, Gerd. 1999. Det nödvändiga samspelet. Lund: Studentlitteratur. 223 s. ISBN 91-44-00707.

ALLÄRS - Allmän tesaurus på svenska. Tillgänglig:

<http://vesa.lib.helsinki.fi/allars/index.html> Hämtad 3.10.2009.

Backman, Jarl. 2008. Rapporter och uppsatser. Upplaga 2:1. Lund: Studentlitteratur. 223 s. ISBN 978-91-44-04826-0.

Barnskyddslag 13.4.2007/417. Tillgänglig: www.finlex.fi Hämtad 27.10.2009.

Bibeln. 1981. Örebro: Bokförlaget Libris. 1385 s. ISBN 91-7194-316-1.

Booth, Wayne C., Colomb, Gregory G. & Williams, Joseph M. 2004. Forskning och skrivande. Konsten att skriva enkelt och effektivt. Lund: Studentlitteratur. 288 s. ISBN 91-44-03227-7.

Carling, Maria & Cleve, Elisabeth. 2005. Sopa lagom! Bättre balans i curlingfamiljen. Stockholm: Wahlström & Widstrand. 256 s. ISBN 91-46-21096-2.

Coloroso, Barbara. 1995. Växa med ansvar. Uppfostra trygga, ansvarskännande och kärleksfulla barn. Malmö: Richters Förlag AB. 281 s. ISBN 91 7707 882 9.

Eriksson, Lisbeth; Hermansson, Hans-Erik & Münger, Ann-Charlotte. 2004. Socialpedagogik och samhällsförståelse. Teori och praktik i socialpedagogisk forskning. Stockholm: Symposion. 217 s. ISBN 91-7139-640-3.

Eriksson, Lisbeth & Markström, Ann-Marie. 2000. Den svårfångade socialpedagogiken. Lund: Studentlitteratur. 236 s. ISBN 91-44-01288-8.

Finlands grundlag 11.6.1999/731. Tillgänglig: www.finlex.fi Hämtad 27.10.2009.

FN:s konvention om barnets rättigheter. 1989. Rädda barnen. Tillgänglig: <http://www.rb.se/vartarbete/barnkonventionen/Pages/langversion.aspx> Hämtad 3.1.2010.

Forsberg, Christina & Wengström, Yvonne. 2003. Att göra systematiska litteraturstudier. Stockholm: Natur och kultur. 208 s. ISBN 91-27-09165-1.

Friberg, Febe (red.). 2006. Dags för uppsats – vägledning för litteraturbaserade examensarbeten. Lund: Studentlitteratur. 154 s. ISBN 91-44-04315-5.

Giddens, Anthony. 2007. Sociologi. Upplaga 4:1. (Femte upplagan) Lund: Studentlitteratur. 743 s. ISBN 978-91-44-01947-5.

Graff, Magdalena. 1996. Bättre föräldraskap. Nyckeln till ett icke våldsamhälle. Stockholm: Johansson & Skyttmo Förlag AB. 149 s. ISBN 91-888-14-58-0.

Gray, John. 2001. Mars och Venus föräldrar till trygga och glada barn. Köping: Brombergs Bokförlag AB. 354 s. ISBN 91-7608-849-9.

Gustafsson, Lars H. 1991. Barnapappa. Om närhet och respekt i mötet med barn. Stockholm: Norstedts Förlag AB. 260 s. ISBN 91-1-894402-7.

Hellsten, Tommy. 2000. Föräldraskap. Makt med ansvar. Helsingfors: Församlingsförbundets förlag AB. 162 s. ISBN 951-550-542-9.

Hindberg, Barbro. 1999. När omsorgen sviktar. Om barns utsatthet och samhällets ansvar. Första upplagan:1. Stockholm: Rädda barnen. 190 s. ISBN 91-88726-39-8.

Hougaard, Bent. 2004. Curlingföräldrar och servicebarn. En handbok i uppfostran. Stockholm: Bokförlaget Prisma. 156 s. ISBN 91-518-4370-6.

Jacobsen, Dag Ingvar. 2007. Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete. Lund: Studentlitteratur. 316 s. ISBN 978-91-44-006383.

Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja [red.]. 2001. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: 2001. WS Bookwell Oy. 246 s. ISBN 951-0-25669.

Juul, Jesper. 1997. Ditt kompetenta barn. På väg mot nya värderingar för familjen. Stockholm. Wahlström & Widstrand. 259 s. ISBN 91-46-21429-1.

Juul, Jesper. 2005. Livet i familjen – om det viktiga samspelet. Albert Bonniers Förlag. 173 s. ISBN 91-0-010845-6.

Killén, Kari. 1994. Svikna barn – om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen. Falun: Wahlström & Widstrand. 533 s. ISBN 91-46-17443-5

Killén, Kari. 2009. Barndomen varar i generationer. Om förebyggande arbete med utsatta familjer. Upplaga 2:1 (Andra upplagan) Lund: Studentlitteratur. 278 s. ISBN 978-91-44-05154-3.

Korczak, Janusz, 1988. Barnets rätt till respekt. Stockholm: Natur och kultur. 96 s. ISBN 91-27-01925-X.

Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 8.4.1983/361. Tillgänglig:

www.finlex.fi Hämtad 27.10.2009.

MOT ordböcker. Tillgänglig: <http://mot.kielikone.fi/mot/arcada/netmot.exe> Hämtad 3.10.2009.

Nationalencyklopedin. Tillgänglig: <http://www.ne.se/> Hämtad 3.10.2009.

Nilsson, Björn & Waldemarson, Anna-Karin. 2007. Kommunikation. Samspel mellan människor. Upplaga 3:3 Lund: Studentlitteratur. 169 s. ISBN 978-91-44-04128-5.

Raundalen, Magne. 1997. Empati och aggression. Om det viktigaste i barnuppfostran. Lund: Studentlitteratur. 228 s. ISBN 91-44-00385-4.

Svenska Akademiens ordbok. Tillgänglig: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> Hämtad 3.10.2009.

Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi. 158 s. ISBN: 951-26-4856-3.

